

KIRKER OG KIRKEGÅRDE

© Udgivet af
Kirkeministeriet 2001

TRYK O'mega kommunikation

REPRO Focus Repro

GRAFISK DESIGN Design Factory

FOTO Søren Nielsen og Nationalmuseet (Forside og s. 65)

PAPIR Arctic silk 150 g/m²

COVER Arctic silk 250 g/m²

2. Udgave 10.000 eksemplarer

ISBN 87-987823-5-5

	FORORD	7
1	RAMMER OM NUTIDIG BRUG MEN OGSÅ KULTURVÆRDIER	8
1.1	MENIGHEDSRÅDENES ANSVAR	9
1.2	KRAV OM GODKENDELSE	10
1.3	SAGKUNDSKAB	11
2	MENIGHEDSRÅDETS OPGAVER OG ANSVAR	13
2.1	KIRKER	14
	2.1.1 Dagligt tilsyn og vedligeholdelse	14
	2.1.2 Istandsættelse af kirker	16
	2.1.3 Anskaffelse af inventar og udsmykning	17
	2.1.4 Istandsættelse af inventar og udsmykning	19
	2.1.5 Tekniske hjælpemidler	19
	2.1.6 Kirkesølv m.v.	21
	2.1.7 Brand- og tyverisikring	21
2.2	KIRKEGÅRDE	22
	2.2.1 Dagligt tilsyn og vedligeholdelse	22
	2.2.2 Belysning og gange på kirkegården	22
	2.2.3 Registrering af gravminder	24
2.3	ANDRE BYGNINGER OG AREALER	24
	2.3.1 Dagligt tilsyn og vedligeholdelse	24
	2.3.2 Istandsættelse	25
2.4	KIRKENS OG KIRKEGÅRDENS OMGIVELSER	25
3	HVAD SKAL DER SPØRGES OM – OG HVOR?	29
3.1	KIRKER	31
	3.1.1 Opførelse og nedlæggelse af kirker	31
	3.1.2 Udvidelse og ombygning	32

	3.1.3 Istandsættelse af kirker ældre end 100 år	32
	3.1.4 Kalkmalerier	33
	3.1.5 Istandsættelse af gammelt inventar	33
	3.1.6 Alter, døbefont, prædikestol m.v.	33
	3.1.7 Kunstnerisk udsmykning	34
	3.1.8 Fjernelse af inventar	35
	3.1.9 Kister i kirken	35
	3.1.10 Omfangsdræn ved kirker	36
3.2	KIRKEGÅRDE	36
	3.2.1 Anlæggelse og nedlæggelse	36
	3.2.2 Ændring af indretning m.v.	37
	3.2.3 Indhegning	38
	3.2.4 Kirkegårdsvedtægter	39
	3.2.5 Kirkegårdsprotokol og kort	39
	3.2.6 Flytning af lig	40
	3.2.7 Krematorier	40
3.3	ANDRE BYGNINGER OG AREALER	40
	3.3.1 Køb af bygninger og arealer	40
	3.3.2 Nybyggeri, ombygning og nedrivning	41
	3.3.3 Parkeringspladser	41
4	SAGKYNDIG BISTAND	43
4.1	ARKITEKTBISTAND	44
4.2	KONSULENTBISTAND	45
	4.2.1 De kongelige bygningsinspektører	46
	4.2.2 Nationalmuseet	46
	4.2.3 Akademiet for de Skønne Kunster	47
	4.2.4 Varmekonsulenten	48
	4.2.5 Orgelkonsulenten	49
	4.2.6 Klokkekonsulenten	49
	4.2.7 Kirkegårdskonsulenter	50

	4.2.8 Højtaler- og teleslyngekonsulenter	51
	4.2.9 Handels- og Søfartsmuseet	52
5	TILSYN	53
5.1	DET DAGLIGE TILSYN	55
5.2	DET ÅRLIGE SYN	56
5.3	PROVSTESYN	57
5.4	DIÆTER M.V. VED SYNSFORRETNINGER	58
6	KLAGEMULIGHEDER	59
6.1	KLAGER OVER MENIGHEDSRÅDS AFGØRELSE	60
	6.1.1 Udensognsboendes ret til begravelse	60
	6.1.2 Rydning af gravsteder	61
	6.1.3 Plantning på gravsteder	61
	6.1.4 Afgørelser, om kister er egnede til brænding	61
	6.1.5 Jordfæstelse af langsomt forgængelige urner	62
	6.1.6 Flytning af urner	62
6.2	KLAGER OVER PROVSTIUDVALGS AFGØRELSE	62
	6.2.1 Afgørelser truffet af provstiudvalget som klageinstans	62
	6.2.2 Afgørelser truffet af provstiudvalget som første instans	63
6.3	STIFTSØVRIGHEDENS AFGØRELSE	63
6.4	KLAGEFRIST	64
6.5	DOMSTOLENE	64
7	FINANSIERING	65
7.1	BUDGETMÆSSIG DÆKNING	66
7.2	LÅN AF STIFTSMIDLERNE	66
7.3	STATSTILSKUD TIL RESTAURERING	67
7.4	GAVER OG ARV	67

BILAG 1	
LOV OM FOLKEKIRKENS KIRKEBYGNINGER OG KIRKEGÅRDE	68
BILAG 2	
BEKENDTGØRELSE OM FOLKEKIRKENS KIRKEBYGNINGER OG KIRKEGÅRDE	77
FORTEGNELSE OVER KONSULENTER	88
STIKORDSREGISTER	92

Spredt ud over Danmark står der flere end 2.300 kirker. De er rammer om danskernes gudstjenester og kirkelige handlinger i dag, sådan som langt de fleste af dem har været i mange hundrede år. Rundt om kirker eller place-ret andre steder ligger der ca. 2.100 kirkegårde, hvor danskerne er blevet begravet gennem mange, mange generationer.

Både kirker og kirkegårde bliver passet og plejet på bedste måde. Det hænger uden tvivl sammen med, at de ikke blot er kulturminder, men at de fortsat er i brug. Det hænger uden tvivl også sammen med, at det er menighedsrådene, som har det grundlæggende ansvar for dem.

Menighedsrådene skal sammen med bl.a. provstiudvalg og stiftsøvrigheder forvalte dette ansvar på grundlag af de retningslinier, som er lagt i lovgivningen, først og fremmest i loven om folkekirkens kirkebygninger og kirkegårde.

Som en hjælp til dette arbejde har Kirkeministeriet sammen med repræsentanter for de forskellige kirkelige myndigheder og de forskellige sagkyndige, som er rådgivere i de mange spørgsmål omkring kirker og kirkegårde, lavet denne 2. og gennemgribende reviderede udgave af vejledningen "Kirker og kirkegårde", som første gang blev udgivet i 1992.

Jeg håber, at vejledningen må være til både støtte og inspiration i det fortsatte arbejde med kirkerne og kirkegårdene.

Johannes Lebech

1 RAMMER OM NUTIDIG BRUG MEN OGSÅ KULTURVÆRDIER

“Denne lov har til formål

1. at virke til, at folkekirkens kirkebygninger danner den bedst mulige ramme om menighedens gudstjenester, de kirkelige handlinger og andre kirkelige aktiviteter,
2. at sørge for, at der er tilstrækkelig plads til begravelser på folkekirkens kirkegårde, og at disse fungerer som værdige og vel vedligeholdte begravelsespladser, og
3. at sikre, at der ikke sker en forringelse af de kulturværdier, der er knyttet til kirkebygninger og kirkegårde.”

Med denne formålsbestemmelse i § 1 i lov om folkekirkens kirkebygninger og kirkegårde er det fastslået, at der er to sideordnede hensyn, som menighedsråd og andre kirkelige myndigheder hver for sig og i fællesskab må tage i forbindelse med brug og vedligeholdelse af de danske kirker og kirkegårde.

På den ene side skal man sikre, at kirker og kirkegårde er de bedst mulige rammer for det, de skal bruges til i dag. På den anden side skal man sikre, at kulturværdierne bliver bevaret.

De to sideordnede hensyn har da også haft afgørende betydning for de regler, der er fastsat i loven om kirkebygninger og kirkegårde og i tilknytning til loven.

Loven, der er optrykt som bilag 1 i denne vejledning, rummer overordnede regler for, hvad der må ske med kirker og kirkegårde, og hvem der har kompetencen til at træffe eller godkende beslutningerne. Loven er af Kirkeministeriet suppleret med en bekendtgørelse om kirkebygninger og kirkegårde (optrykt som bilag 2) med mere detaljerede regler og en mere detaljeret fordeling af kompetencen mellem menighedsråd, provstiuvalg og stiftsøvrighed.

1.1 MENIGHEDSRÅDENES ANSVAR Siden 1922 har menighedsrådene været bestyrelser for kirker og kirkegårde. Derfor er det i første række

1 RAMMER OM NUTIDIG BRUG MEN OGSÅ KULTURVÆRDIER

menighedsrådene, som har ansvar for, at kirker og kirkegårde er velegnede til det, de skal bruges til i dag, samtidig med at menighedsrådene har et stort medansvar for, at der ikke sker en forringelse af de kulturværdier, som er knyttet til kirker og kirkegårde.

Der er ingen tvivl om, at menighedsrådenes meget store del i ansvaret for kirker og kirkegårde har bidraget til, at disse i Danmark fremtræder i så fin en stand, som de generelt gør. Menighedsrådene har vist tydelig vilje til at leve op til ansvaret, bl.a. ved at afsætte de økonomiske midler, som er nødvendige for at fastholde kirker og kirkegårde i god, velplejet stand.

Et menighedsråd har selvstændigt ansvar for løbende at føre tilsyn med kirke og kirkegård samt med andre bygninger og arealer, som hører til kirken eller kirkegården. Menighedsrådene kan desuden på en række områder ikke blot beslutte, men også uden godkendelse fra andre myndigheder sætte i værk, hvad der skal foretages for at vedligeholde eller forbedre forholdene i kirkerne og på kirkegårdene.

De områder, hvor menighedsrådene har selvstændigt ansvar og kan træffe beslutninger uden at skulle indhente godkendelse hos andre myndigheder, beskrives i kapitel 2.

1.2 KRAV OM GODKENDELSE På en række områder skal menighedsråds forslag til og beslutninger om, hvad der skal ske med en kirke eller en kirkegård, godkendes af andre kirkelige myndigheder.

Krav om godkendelse er i nogle tilfælde forbundet med, at der er tale om spørgsmål, som kan have konsekvenser af bl.a. økonomisk og strukturmæssig art, som rækker ud over det enkelte sogn.

Krav om godkendelse er dog også i meget vid udstrækning forbundet med de hensyn, som må tages til kulturværdierne, der er knyttet til kirker og kirkegårde.

Kirker og kirkegårde er ikke omfattet af den almindelige fredningslovgivning og de krav, som fredningslovgivningen stiller i forbindelse med

brug, vedligeholdelse og ændring af fredede bygninger og arealer. Beskyttelsen og bevaringen af kulturværdierne i kirke og på kirkegårde er i stedet sikret gennem den kirkelige lovgivnings bestemmelser om syn over kirker og kirkegårde og om, at menighedsrådenes dispositioner på en række områder skal godkendes af andre kirkelige myndigheder, som regel provstiudvalget eller stiftsøvrigheden. Før disse myndigheder giver en godkendelse, skal de nemlig indhente vurderinger fra relevante sagkyndige.

I kapitel 3 beskrives det, i hvilke sager et menighedsråd skal indhente godkendelse hos en anden myndighed, og hvilken myndighed der skal give godkendelsen.

- 1.3 **SAGKUNDSKAB** Uanset om der er tale om en sag, som et menighedsråd kan træffe beslutning om uden at skulle indhente en godkendelse hos andre, eller om en sag, som kræver godkendelse fra en anden myndighed, er det af meget stor værdi, at et menighedsråd søger rådgivning hos sagkyndige. Det gælder især, hvis der er tale om ændringer ved kirker eller kirkegårde, som det kan være vanskeligt eller umuligt at gøre om.

At man har kompetence til at træffe en afgørelse, betyder ikke nødvendigvis, at man selv disponerer over den nødvendige sagkundskab til at vurdere alle sider af den sag, man skal afgøre.

Det kan for det første være nyttigt for et menighedsråd at tage kontakt til provstiudvalget eller til stiftsøvrigheden. De vil i mange tilfælde være i stand til at give råd på baggrund af erfaringer fra lignende sager og kan eventuelt komme på besøg for at drøfte, hvad der kan eller bør gennemføres. De uformelle kontakter i en forberedelsesfase kan bidrage til, at et projekt fra starten bliver udformet på en måde, så der er gode muligheder for, at det kan godkendes.

Dernæst kan et menighedsråd bl.a. få råd og vejledning hos de konsulenter, som provstiudvalget, stiftsøvrigheden og Kirkeministeriet benytter som sagkyndige, før de godkender forslag fra menighedsrådene. Det er væsentligt, at menighedsråd også benytter sig af denne mulighed i

1 RAMMER OM NUTIDIG BRUG MEN OGSÅ KULTURVÆRDIER

de sager, som et menighedsråd kan gennemføre uden godkendelse fra andre. Det kan imidlertid også ofte være værdifuldt for et menighedsråd at indhente de sagkyndiges råd og vejledning under forarbejdet med et projekt, som siden skal godkendes. Det kan ligesom de uformelle kontakter til de kirkelige myndigheder bidrage til, at der allerede fra et projekts tidligste faser opnås det bedst mulige resultat.

Sagkyndig bistand og de forskellige konsulenter beskrives nærmere i kapitel 4.

Endelig beskrives i denne vejledning tilsynet med kirker og kirkegårde (kapitel 5), klagemuligheder i forbindelse med loven og bekendtgørelsen om kirkebygninger og kirkegårde (kapitel 6) samt muligheder for finansiering af det, der skal anskaffes til eller ændres ved en kirke eller kirkegård (kapitel 7).

2 MENIGHEDSRÅDETS OPGAVER OG ANSVAR

2 MENIGHEDSRÅDETS OPGAVER OG ANSVAR

Et menighedsråd har det grundlæggende ansvar for, at sognets kirke og kirkegård samt de bygninger og arealer, som hører til kirken eller kirkegården, bliver holdt i god stand, og at de kan tjene de formål, som de er beregnet til.

Dette ansvar har et menighedsråd selvfølgelig på de områder, hvor rådet kan beslutte, hvad der skal ske, uden at beslutningen skal godkendes af en anden kirkelig myndighed. Menighedsrådets ansvar omfatter imidlertid også de områder, hvor rådets beslutninger skal godkendes af andre, før de bliver ført ud i livet. At en anden myndighed skal godkende, hvad der skal ske, betyder nemlig ikke, at denne anden myndighed har ret eller pligt til at tage initiativet eller få udarbejdet forslag til, hvad der skal foretages. Den ret og pligt ligger hos menighedsrådet som bestyrelse for kirke og kirkegård. Provstesyndet er dog delvis en undtagelse fra dette. Provstesyndet kan komme til det resultat, at der er mangler, som menighedsrådet skal sørge for at få afhjulpet indenfor en tidsfrist, som fastsættes af provstiudvalget.

I dette kapitel beskrives en række af de forhold, hvor menighedsrådet kan træffe den endelige beslutning uden at skulle have den godkendt. Det er dog ikke muligt at opstille en udtømmende liste over de sager, som menighedsrådet kan afgøre. Indholdet i dette kapitel må derfor betragtes som hovedlinier.

Et menighedsråds mulighed for at føre sine beslutninger ud i livet kan dog blive begrænset af økonomien. Det behandles nærmere i kapitel 7.

2.1 KIRKER

2.1.1 Dagligt tilsyn og vedligeholdelse Menighedsrådet sørger for vedligeholdelse af kirken og dens inventar og udsmykning. (lovens § 3, stk. 1) – Menighedsrådet har det daglige tilsyn med kirken og kirkegården. (lovens § 23 og bekendtgørelsens § 34)

Kirkerne beviser, som de står i dag, at menighedsrådene lever op til ansvaret for tilsyn med og vedligeholdelse af kirken. Menighedsrådene

har – med god opbakning fra folkekirkens medlemmer – gjort en meget stor indsats for, at kirkerne er blevet holdt vedlige, og at der er gennemført de nødvendige forbedringer og ændringer.

Tidligere har man i love, anordninger og cirkulærer kunnet læse meget detaljerede beskrivelser af, hvad menighedsrådene skulle sørge for. F.eks. at “kirkens døre bør være tætte og til at åbne og lukke uden larm”, og at “låsene skal være tilbørligt smurte”, samt at menighedsrådene mindst hver måned skulle se efter, at der ikke lå lysestumper, afbrændte tændstikker eller andet affald i en eller anden krog.

Den slags detaljerede forskrifter findes ikke længere.

Det er menighedsrådet som helhed, der har ansvar for tilsyn med og vedligeholdelse af kirken. Det løbende tilsyn med vedligeholdelse og drift af kirken føres imidlertid af nogle, som vælges af menighedsrådet. Det er for det første kirkeværgen. Det er dernæst det udvalg på mindst tre af menighedsrådets medlemmer, som ifølge menighedsrådslovens § 17 skal nedsættes med den opgave at føre tilsyn med kirken og kirkegården samt kirkeværgens arbejde og at sørge for, at mindre arbejder ved kirke eller kirkegård bliver udført. Menighedsrådet fastsætter i vedtægter for henholdsvis kirkeværgen og udvalget rammerne for deres arbejde.

Som led i sit tilsyn med kirken og i ansvaret for vedligeholdelse skal menighedsrådet også tage initiativ til større istandsættelser og nyanskaffelser, selv om menighedsrådet i disse tilfælde typisk skal have beslutninger godkendt, før de kan føres ud i livet. Menighedsrådet har således initiativet til at få udbedret såvel pludseligt opståede skader som fejl eller mangler, der opdages ved det årlige syn over kirken, som menighedsrådet skal foretage sammen med en bygningskyndig.

Menighedsrådet skal naturligvis også medvirke til at få udbedret de fejl eller mangler, som bliver påpeget ved det provstesyn, der skal holdes mindst hvert tredje år. (se mere om årligt syn og provstesyn i kapitel 5).

Herudover bør menighedsrådet også sørge for, at bevægelseshæmmede har mulighed for at komme ind i kirken og i lokaler, der tilhører kir-

ken. Bl.a. bør man ved ombygning eller nyindretning af toiletter være opmærksom på de særlige krav, som må opfyldes, for at de er tilgængelige for handicappede.

Menighedsrådet skal også sørge for, at de arbejdsmiljømæssige forhold er i orden for kirkefunktionærerne. Kravene og mulighederne i forbindelse med arbejdsmiljøet er beskrevet nærmere i vejledningen "Arbejdsmiljø i folkekirken", som Kirkeministeriet og Folkekirkens Samarbejdsudvalg udgav i 1997.

2.1.2 Istandsættelse af kirker Et menighedsråd skal træffe afgørelse om istandsættelse af kirken. Hvis kirken er ældre end 100 år, skal istandsættelsen dog godkendes af stiftsøvrigheden. (bekendtgørelsens § 2 – se kapitel 3, afsnit 3.1.3)

Menighedsrådet skal sørge for at få udarbejdet nødvendige forslag til istandsættelser, uanset om arbejdet skal godkendes af stiftsøvrigheden eller ej. Ved istandsættelser gælder også altid det krav, som findes i bekendtgørelsens § 12: "Større arbejder ved en kirke skal projekteres og ledes af en arkitekt med grundigt kendskab til kirkebygninger."

Kravet om arkitektbistand skal sikre, at arbejdet udføres forsvarligt, og at det er projekteret af en, som har indsigt i de hensyn, der må tages på grund af en kirkes særlige karakter. (se nærmere om arkitektbistand i kapitel 4, afsnit 4.1).

I forbindelse med en istandsættelse kan det ofte være nødvendigt for et menighedsråd også at søge rådgivning hos andre end arkitekten. Det kan især være nødvendigt at få bistand fra nogle af de forskellige sagkyndige, som er de kirkelige myndigheders konsulenter vedrørende kirker samt deres inventar og udsmykning. Det er bl.a. de kongelige bygningsinspektører, konsulenterne for varme anlæg, orgel og klokker samt Nationalmuseet. (se nærmere om konsulenterne i kapitel 4)

Selv om en kirke er yngre end 100 år, kan den omfatte dele af en ældre kirkebygning eller være opført på et sted, hvor der tidligere har

stået en kirke. Der kan derfor f.eks. være arkæologiske interesser, som man bør tage hensyn til ved jord- og gulvarbejder og ved arbejde med installationer af forskellig art. I sådanne tilfælde er det vigtigt, at man hører Nationalmuseet.

Man skal være opmærksom på, at det i 2000 generelt blev forbudt at anvende blyprodukter til tag og til inddækning på bygninger. Det kan dog bruges til reparation. (mere om brug af bly til tag og inddækninger i kapitel 3, afsnit 3.1.3)

2.1.3 Anskaffelse af inventar Menighedsrådet træffer bestemmelse om anskaffelse, ændring eller istandsættelse af inventar og installationer. (bekendtgørelsens § 5)

Når det gælder alter, døbefont og prædikestol samt varmeanlæg, tårnure, orgler og klokker skal der indhentes en godkendelse hos stiftsøvrigheden. (se kapitel 3, afsnit 3.1.6)

Det inventar, som kan anskaffes uden godkendelse, kan bl.a. være tekstiler (f.eks. løber i midtergangen eller tæppe ved alteret), stole, skibsmodeller (kirkeskibe) og præsterækketavler. Med installationer er der bl.a. sigtet til eventuel ny belysning i kirken eller dele af den.

Man bør være opmærksom på, at både nyt inventar og ny belysning kan påvirke helhedsindtrykket af kirkerummet. F.eks. spiller udformning og farver en stor rolle. Man skal også være opmærksom på, at nogle materialer, der bruges til tæpper eller til underlag for dem, kan medføre skader på gulv o. lign., f.eks. i forbindelse med at der sker en ophobning af fugt.

Ved installationer skal man naturligvis også være opmærksom på, hvilke indgreb de medfører i gammelt murværk eller inventar, som kan have kulturhistorisk værdi. Hvis det er nødvendigt med indgreb i sådanne ting, skal det godkendes af stiftsøvrigheden, som hører den kgl. bygningsinspektør og Nationalmuseet.

2 MENIGHEDSRÅDETS OPGAVER OG ANSVAR

En bestemt form for inventar er særskilt nævnt i bekendtgørelsens § 11, stk. 1, som siger, at menighedsrådet træffer beslutning om anskaffelse af løse kunstgenstande til kirken. Det kan f.eks. dreje sig om malerier, skulpturer eller tekstiler.

Der er blandt menighedsråd en betydelig interesse for at få nutidens kunst repræsenteret i kirkerne, og der er mange eksempler på, at enkeltmedlemmer af folkekirken gerne med en gave eller arv vil bidrage til udsmykning af deres sognekirke. Der er også blandt kunstnere betydelig interesse for, at deres arbejder finder plads i kirkerne.

Før et menighedsråd beslutter at anskaffe et kunstværk eller modtage et kunstværk som gave, bør rådet være opmærksom på, hvordan kunstværket vil passe ind i kirken, og om der er tale om et værk, hvis kvalitet og indhold både aktuelt og i de kommende mange år kan have en naturlig plads i kirken. Det er ikke al kunst, og heller ikke al god kunst, som passer ind i en kirke. Der kan f.eks. være tale om, at et kunstværk har et andet religiøst indhold end det kristne.

Et menighedsråd kan i forbindelse med anskaffelse af kunstgenstande få bistand hos Akademiraadets Udvalg for Kirkekunst. (se nærmere i kapitel 4, afsnit 4.2.3) Spørgsmålet om gaver og arv beskrives nærmere i kapitel 7, afsnit 7.4.

Menighedsrådets kompetence til at foretage anskaffelser eller beslutte ændringer af inventar uden godkendelse omfatter ifølge bekendtgørelsens § 4 og 5 også mindre, flytbare orgler.

Med et mindre, flytbart orgel menes et såkaldt "kisteorgel" eller "kasseorgel", som normalt har 4 eller 5 stemmer. Der kan dog også være tale om et elektronisk orgel. Et mindre, flytbart orgel kan være eneste instrument i en lille kirke eller et kapel, men kan også i en større kirke være et ekstra instrument til brug ved gudstjenester eller kirkelige handlinger med få deltagere.

Menighedsrådet kan få råd om mindre, flytbare orgler hos orgelkonsulenten. (se nærmere i kapitel 4, afsnit 4.2.5)

2.1.4 Istandsættelse af inventar og udsmykning Menighedsrådet træffer bestemmelse om ændring eller istandsættelse af inventar, der ikke er over 100 år gammelt, samt om ændring eller istandsættelse af belysning og andre installationer (bekendtgørelsens § 5, sammenholdt med §§ 3 og 4)

Ændring og istandsættelse af inventar, der er ældre end 100 år, samt af alter, døbefont, prædikestol, varmeanlæg, tårnur, orgel og klokker kræver godkendelse fra stiftsøvrigheden. (bekendtgørelsens §§ 3 og 4 – se nærmere i kapitel 3, afsnit 3.1.5 og 3.1.6)

Hvis der er tale om store ændringer eller istandsættelser af inventar eller udsmykning, gælder der den samme grundregel som for selve kirkebygningen: "Større arbejder ved en kirke skal projekteres og ledes af en arkitekt med grundigt kendskab til kirkebygninger." (bekendtgørelsens § 12).

Det kan yderligere anbefales, at arbejdet med istandsættelse udføres af en faguddannet konservator med grundigt kendskab til det aktuelle fagområde. Man kan hos provstiuvalget eller ved henvendelse til Nationalmuseet få råd med hensyn til valg af konservator.

Ved ændring og istandsættelse af inventar og udsmykninger gælder i øvrigt ligesom ved nyanskaffelse af inventar, at menighedsrådet forventes at være opmærksom på de følger, som arbejdet kan have for helhedsindtrykket af kirken. F.eks. kan nye farver have stor betydning. Menighedsrådet kan eventuelt få bistand hos den kongelige bygningsinspektør eller Nationalmuseet. (se nærmere kapitel 4, afsnit 4.2.1 og 4.2.2).

2.1.5 Tekniske hjælpemidler Menighedsrådet træffer beslutning om anskaffelse, ændring og istandsættelse af tekniske hjælpemidler som teleslyngeanlæg, højtaleranlæg og automatiske ringeanlæg. (bekendtgørelsens §§ 4 og 5)

Hensynet til hørehæmmede gør det i de fleste kirker nødvendigt at have et teleslyngeanlæg. I nogle, fortrinsvis større kirker kan det desuden være gavnligt med et højtaleranlæg.

Ved installering eller ændring af teleslynge- og højtaleranlæg er det nødvendigt at tage hensyn til rummet og de lydtekniske forhold, som har indflydelse på såvel valg og placering af mikrofoner som på valg og placering af højttalere. Det er derfor nyttigt at søge vejledning hos konsulenter for teleslynge- og højtaleranlæg. (se kapitel 4, afsnit 4.2.8)

Ved installering af højtaler- og teleslyngeanlæg skal man desuden tage hensyn til kirkens mure, inventar og udseende. Højtalere kan komme til at dominere eller skæmme kirkerummet, og når der trækkes ledninger, kan det medføre indgreb i murværk, gulv eller inventar. Det kan derfor være nødvendigt at inddrage den kongelige bygningsinspektør og Nationalmuseet i en vurdering af projektet.

Før et menighedsråd beslutter at anskaffe et automatisk ringeanlæg til klokkerne, er det væsentligt at søge vejledning. Det gælder i særlig høj grad, hvis kirken har gamle og værdifulde klokker. Vejledning kan fås hos klokkekonsulenten. (se kapitel 4, afsnit 4.2.6)

Et automatisk ringeanlæg kan skade en gammel klokke, og det må derfor muligvis anbefales, at der kun anskaffes et automatisk ringeanlæg, hvis der samtidig anskaffes en ny klokke. Når et ringeanlæg er installeret, skal man bl.a. ved det årlige syn over kirken være meget opmærksom på, om der er sket skader på klokke eller klokkeophæng.

Hvis installering af et automatisk ringeanlæg betyder, at det er nødvendigt at foretage indgreb i klokker, klokkestole eller tagkonstruktioner, som er kulturhistorisk værdifulde, skal disse indgreb godkendes af stiftsøvrigheden. Forud for godkendelsen hører stiftsøvrigheden de relevante sagkyndige.

Et menighedsråd kan ikke selvstændigt give tilladelse til, at der bliver opsat antenner til radiokommunikation på en kirke. Efter § 10, stk. 5, i lov om etablering og fælles udnyttelse af master til radiokommunikationsformål, der trådte i kraft den 1. april 1999, kan placering af en antenne på en kirke kun ske med tilladelse fra stiftsøvrigheden.

2.1.6 Kirkesølv m.v. Menighedsrådet skal sørge for, at der i kirken findes bl.a. det såkaldte kirkesølv samt en række andre genstande, som bruges ved gudstjenester og kirkelige handlinger. (bekendtgørelsens § 7)

Det såkaldte kirkesølv omfatter: alterkalk, disk, alterkande, æske til oblater, særkalke, mindst 2 alterstager, dåbsfad og dåbskande.

Menighedsråd stræber traditionelt efter, at kirken har kirkesølv, som er af høj kvalitet, både kunstnerisk, i materialevalg og i forarbejdning. Ved nyanskaffelser skal man naturligvis se på, om det, der købes, kan passe ind i den helhed, som det skal udgøre sammen med alterbord og alterudsmykning eller med døbefonten. Man skal være opmærksom på, at der til nyere kirkesølv er knyttet en kunstnerret, som indebærer, at der ikke må foretages ændringer af det uden kunstnerens samtykke.

I de danske kirker findes og bruges der i stor udstrækning kirkesølv som er indtil flere hundrede år gammelt. Det er ligesom meget andet inventar i kirkerne en betydningsfuld del af den kulturhistoriske arv. Gammelt sølv er ret sårbart ved forkert vedligeholdelse, især ved ukyndig reparation. Derfor tilrådes det forud for reparation at søge kontakt til Nationalmuseet for at få vejledning.

Menighedsrådet skal ud over kirkesølvet bl.a. sørge for, at der i kirken er: Bibelen, alterbog og ritualbog, koralbøger samt bøger med præ- og postludier til brug for organisten, et passende antal salmebøger, bekendtgørelsesbog, indsamlingsbøsser og en indsamlingsbog.

For hver af pastoratets præster skal der desuden være et såkaldt sygeberettelsessæt, det vil sige en mindre alterkalk og disk samt oblatæske og vinbeholder, som kan bruges, når præster forretter nadver andre steder end i kirken.

2.1.7 Brand- og tyverisikring Menighedsrådet har ansvar for, at der i kirken er de nødvendige redskaber til bekæmpelse af brand. (bekendtgørelsens § 10)

Det er en del af det løbende tilsyn med kirken at sørge for, at redskaberne til bekæmpelse af brand altid er i god stand.

Kirkerne er ikke omfattet af de almindelige regler om foranstaltninger mod brand og i forbindelse med brand i bygninger, hvor der er offentlig adgang.

Det er imidlertid vigtigt, at menighedsrådet sørger for alarmanlæg og lignende, der kan træde i funktion, hvis der opstår brand. Menighedsrådet må også som led i tilsynet med kirken sørge for, at elektriske installationer er i orden, og at også vanskeligt tilgængelige rum som f.eks. loftsrum holdes ryddede for letantændelige materialer.

Menighedsrådet skal også sørge for, at der er flugtveje, som kan bruges fra bl.a. pulpiturer i tilfælde af brand.

Landsforeningen af Menighedsrådsmedlemmer har i samarbejde med bl.a. Det Kriminalpræventive Råd, Nationalmuseet og Kirkeministeriet udgivet to vejledninger om henholdsvis brandsikring og tyverisikring af kirker. Vejledningerne kan købes hos Landsforeningen af Menighedsrådsmedlemmer.

2.2 KIRKEGÅRDE

2.2.1 Dagligt tilsyn og vedligeholdelse Menighedsrådet sørger for, at kirkegården vedligeholdes, og for at der er tilstrækkelig begravelsesplads for sognets beboere. (lovens § 9, stk. 1) – Menighedsrådet har det daglige tilsyn med kirken og kirkegården. (lovens § 23 og bekendtgørelsens § 34)

Som hovedregel er et menighedsråd bestyrelse for kirkegården, ligesom det er for kirken. Der er dog en del undtagelser fra denne hovedregel. I en del større byer drives kirkegårdene af flere sogne i fællesskab. I disse tilfælde er ansvaret for kirkegårdene placeret hos en særlig kirkegårdsbestyrelse, som vælges af menighedsrådene i de pågældende sogne. I nogle af de største byer drives kirkegårdene af kommunerne, og de er ikke omfattet af denne vejledning.

Men i de fleste sogne er menighedsrådet altså bestyrelse både for kirken og for kirkegården.

Det løbende tilsyn med kirkegården varetages på menighedsrådets vegne af den kirkeværge, som menighedsrådet skal vælge, og af det udvalg, som menighedsrådet ifølge menighedsrådslovens § 17 skal vælge til at føre tilsyn med kirkens og kirkegårdens drift og med kirkeværgens arbejde. Menighedsrådet fastsætter i vedtægter for henholdsvis kirkeværgen og udvalget rammerne for deres arbejde.

Menighedsrådet har ansvar for, at der er tilstrækkelig begravelsesplads for sognets beboere. Rådet skal derfor om nødvendigt tage initiativ til bl.a. udvidelse af kirkegården. Behov for udvidelse af en kirkegård bør vurderes på både kort og langt sigt. Der er adskillige eksempler på udvidelser, som på længere sigt har vist sig unødvendige.

Rådet skal også udarbejde en vedtægt for kirkegården, der bl.a. skal indeholde ordensregler og bestemmelse for brug af kirkegården. (se afsnit 3.2.4)

Menighedsrådets forpligtelser med hensyn til at udarbejde kirkegårdsvedtægter og at sørge for begravelsespladser er beskrevet udførligt i vejledningerne "Kirkegårdsvedtægter" og "Kirkegården – begravelsesplads for alle", som Kirkeministeriet udgav i 1996.

2.2.2 Belysning og gange på kirkegården Menighedsrådet træffer beslutning om etablering af belysning på kirkegården og om befæstelse af gange.

Menighedsrådet kan således bestemme, hvilken form for belysning der skal være på kirkegården, herunder om der skal være projektørbelysning på kirken. Der er delte meninger om projektørbelysning på kirker, og det kan anbefales, at et menighedsråd med hensyn til dette spørgsmål såvel som ved valg af belysningsarmaturer til kirkegården søger vejledning hos kirkegårdskonsulenten. (se kapitel 4, afsnit 4.2.7)

Menighedsrådet kan også bestemme, hvilken belægning der skal være på gangarealerne på kirkegården, det, der betegnes som befæstelse af gange. I forbindelse med valget af materiale til gangbelægningen, bør man tage hensyn til, at det også skal være muligt for gangbesværede og kørestolsbrugere at færdes på kirkegården. Man kan få rådgivning om materialevalg m.v. hos kirkegårds konsulent. (se kapitel 4, afsnit 4.2.7)

2.2.3 Registrering af gravminder Et menighedsråd skal medvirke ved registrering af særligt bevaringsværdige gravminder, og i den forbindelse beslutte, hvor og hvordan gravminderne skal opbevares, hvis de ikke længere kan stå på det oprindelige gravsted.

Arbejdet med at registrere bevaringsværdige gravminder på alle landets kirkegårde blev indledt i 1986, men er langt fra afsluttet. I de sogne, hvor registreringen ikke allerede er sket, vil menighedsrådet på et tidspunkt blive kontaktet af det lokale museum, som sammen med menighedsrådet skal lave forslag til registreringen. Registreringen skal derefter godkendes af provstesyndet.

Man kan læse yderligere om registreringen i "Vejledning om registrering af gravminder", som Kirkeministeriet udgav i 1987 sammen med Statens Museumsnavn.

2.3 ANDRE BYGNINGER OG AREALER

2.3.1 Dagligt tilsyn og vedligeholdelse Det ansvar, som menighedsrådet ifølge loven og bekendtgørelsen har for tilsyn med og vedligeholdelse af kirke og kirkegård, omfatter også de øvrige bygninger og arealer, som kirken eller kirkegården råder over.

Med hensyn til bygninger er det f.eks. sognegårde, konfirmandstuebygninger, boliger for kirkefunktionærer, kontorer, kapeller, velfærdssrum for de ansatte og redskabshuse.

Det løbende tilsyn føres ligesom for kirker og kirkegårde af kirkeværgen og det udvalg for kirke og kirkegård, som menighedsrådet skal

vælge i henhold til menighedsrådslovens § 17.

Menighedsrådet skal som led i sit tilsyn sørge, for at kirkefunktionærernes arbejdsmiljømæssige forhold i de forskellige bygninger er i orden. Det er beskrevet nærmere i vejledningen "Arbejdsmiljø i folkekirken", som Kirkeministeriet og Folkekirkens Samarbejdsudvalg udgav i 1997.

2.3.2 Istandsættelse Menighedsrådet træffer afgørelser om istandsættelse af bygninger til brug for kirken eller kirkegården. (bekendtgørelsens § 15, stk. 2)

Det anbefales, at større istandsættelser af disse bygninger ligesom større arbejder ved en kirke projekteres og ledes af en arkitekt.

Hvis bygningerne er placeret på kirkegården eller i øvrigt i umiddelbar nærhed af kirken, er det ofte nødvendigt at tage hensyn til helheden, når der skal ske en istandsættelse. Hvis der er tale om gamle bygninger, kan det være nødvendigt at søge råd hos særligt sagkyndige på det arkitektoniske og det kulturhistoriske område.

Det kan derfor anbefales, at et menighedsråd søger bistand hos den kongelige bygningsinspektør og eventuelt Nationalmuseet. (se nærmere i kapitel 4, afsnit 4.2.1 og 4.2.2)

Enkelte gamle bygninger, der står uden for kirkegården, men tilhører og bruges i forbindelse med kirken eller kirkegården, kan være fredede i henhold til loven om bygningsfredning. Det kan f.eks. dreje sig om kirkelader. Forslag til ændring af sådanne fredede bygninger sendes via provstiudvalg og stiftsøvrighed til godkendelse hos bygningsfredningsmyndighederne.

2.4 KIRKENS OG KIRKEGÅRDENS OMGIVELSER Menighedsrådet skal søge at forhindre, at kirkens og kirkegårdens nærmeste omgivelser bebygges eller bruges på skæmmende måde. (bekendtgørelsens § 29)

Kirkens helt nære omgivelser er kirkegården. Kirkegården skal fremtræde som en gravplads, hvor det er gravene og gravmiljøet, der giver sær-

2 MENIGHEDSRÅDETS OPGAVER OG ANSVAR

præget. Kirkegården bør derfor henligge så ubebygget og uforstyrret som muligt. Kirkegården og dens miljø kan reguleres gennem bestemmelser i kirkegårdsvedtægten. Det er beskrevet i vejledningen "Kirkegårdsvedtægter", som Kirkeministeriet udgav i 1996.

Kirker og kirkegårde skal gerne fremstå så smukt og værdigt som muligt. Derfor skal et menighedsråd naturligvis være opmærksom på, hvordan det vil påvirke kirkeanlæggets omgivelser, hvis rådet selv har planer om at bygge f. eks. en sognegård i nærheden af kirken, anlægge en parkeringsplads eller udvide kirkegården. Menighedsrådet må i sådanne tilfælde finde en balance mellem hensynet til et byggeri eller anlæg og hensynet til kirkens eller kirkegårdens omgivelser.

Et menighedsråd skal imidlertid også forsøge at forhindre, at kirken eller dens nærmeste omgivelser bliver skæmmet af andres byggeri eller anlægsarbejder.

Det er ikke muligt at sige generelt, hvor stort et område menighedsrådet må forsøge at beskytte i forbindelse med planer om byggeri eller anlægsarbejder. Det kan afhænge af beliggenheden eller landskabet. Det kan også afhænge af, hvad bygge- eller anlægsplanerne går ud på. Mens en lille bygning normalt kun vil påvirke indtrykket af kirken og dens omgivelser, hvis den er placeret tæt på, kan høje eller store bygninger, vindmøller, råstofgrave, oplagspladser eller tæt bevoksning virke skæmmende, selv om det placeres på noget større afstand af kirken eller kirkegården.

Kirkernes omgivelser er i nogen grad beskyttet gennem fredninger. I 1950'erne blev der ved de fleste kirker gennemført såkaldte provst Exner-fredninger. Det var frivillige aftaler med ejere af arealer, der grænsede til kirkegården. De indeholder oftest bestemmelser om, at der ikke må bygges, plantes eller graves grus således, at kirkens omgivelser skæmmes, eller at indsigten til eller udsigten fra kirkegården forhindres. Fredningernes omfang er forskelligt fra sted til sted.

Der er desuden nogle få almindelige landskabsfredninger omkring kirker. I disse fredninger er der som regel en større helhed med hensyn til indholdet og afgrænsningen af det fredede areal.

En oversigt over de fredninger, som findes omkring en kirke, kan eventuelt fås hos fredningsnævnet eller amtskommunen.

Fredningsnævnet kan eventuelt give dispensationer fra såvel Exnerfredninger som almindelige landskabsfredninger. Et menighedsråd kan indbringe en dispensation for Naturklagenævnet.

Anvendelsen af arealerne i nærheden af kirker og kirkegårde fastlægges oftest i regionplaner, som udarbejdes af amterne, og i kommune- og lokalplaner, som udarbejdes af kommunerne. Region- og kommuneplaner skal tages op til revision hvert fjerde år. Inden planerne godkendes, bliver de fremlagt offentligt, og i den forbindelse kan menighedsråd gøre indsigelse og eventuelt komme med ændringsforslag.

Det er væsentligt at være opmærksom på planlægningen. F.eks. er det oftest for sent at gøre indsigelse, når en lokalplan, som er en detaljeret planlægning på grundlag af region- og kommuneplan, er vedtaget og tinglyst på den eller de ejendomme, der berøres af den.

I nogle tilfælde kan amtet give tilladelse til anlæg i landzone, uden at der laves en lokalplan. En sådan zonetilladelse annonceres i de lokale dagblade, og et menighedsråd kan påklage den til Naturklagenævnet. Amtet kan også give dispensation fra en regel i naturbeskyttelsesloven, som siger, at der inden for en afstand på 300 meter fra kirker i det åbne land ikke må opføres bygninger, der er højere end 8,5 meter. Dispensationen kan gives, hvis amtet vurderer, at en højere bygning ikke vil skæmme kirken. En sådan dispensation kan også påklages til Naturklagenævnet.

Et menighedsråd kan med fordel søge rådgivning hos stiftsøvrigheden om sager, der vedrører kirkens omgivelser. Stiftsøvrigheden og dens konsulenter har en betydelig erfaring på området, idet stiftsøvrigheden er blandt de myndigheder, der i henhold til loven om planlægning skal have

2 MENIGHEDSRÅDETS OPGAVER OG ANSVAR

forelagt bl.a. lokalplanforslag til udtalelse, når forslagene berører kirkernes omgivelser.

Stiftet har desuden i flere tilfælde større gennemslagskraft over for andre offentlige myndigheder. Amt eller kommune kan afvise et menighedsråds indsigelser, mens stiftsøvrigheden i visse tilfælde kan nedlægge veto mod lokalplaner, hvorefter planerne kun kan vedtages, hvis parterne bliver enige, eller miljøministeren træffer en afgørelse.

3 HVAD SKAL DER SPØRGES OM - OG HVOR ?

3 HVAD SKAL DER SPØRGES OM – OG HVOR

Menighedsrådet har ansvaret for kirke og kirkegård. Derfor er det også menighedsrådet, som har initiativet med hensyn til, om der skal ændres noget ved kirke eller kirkegård, og det er først og fremmest menighedsrådet, som beslutter, hvad der skal ske.

Det gælder også på de områder, hvor menighedsrådets planer og beslutninger skal godkendes af andre kirkelige myndigheder, i de fleste tilfælde af stiftsøvrigheden eller provstiudvalget. Godkendelsen indebærer ikke, at de andre myndigheder kan bestemme, om noget skal foretages, eller hvordan det skal ske. Det, de andre myndigheder skal tage stilling til, er, om de planer og forslag, som menighedsrådet har, kan og må gennemføres.

Den væsentligste undtagelse fra menighedsrådets ret til at beslutte findes i forbindelse med menighedsrådets årlige syn og provstesyn, hvor det er provstiudvalget, som afgør, hvad der skal foretages for at afhjælpe de fejl eller mangler, som er konstateret ved synet. (mere om dette i kapitel 5, afsnit 5.2 og 5.3)

Når en anden myndighed skal godkende et menighedsråds forslag og beslutning, kan det skyldes, at der er tale om en sag, som har konsekvenser, der rækker ud over det enkelte sogn. Det kan også skyldes, at der er tale om en sag, hvor afgørelsen kan få vidtgående konsekvenser for kirkebygningen og kirkegården eller deres omgivelser. Det kan derfor være nødvendigt at få vurderinger fra forskellige sagkyndige, før det afgøres, om et forslag kan godkendes eller ej. Disse vurderinger skal den godkendende myndighed sørge for at få. De forskellige sagkyndige beskrives nærmere i kapitel 4.

Kirkebygninger og kirkegårde er ikke omfattet af den almindelige fredningslovgivning, selv om de udgør en meget stor del af den samlede kulturhistoriske arv i Danmark. Før et menighedsråds planer bliver godkendt, skal den godkendende myndighed derfor også sørge for gennem høring af sagkyndige at få afklaret, om det vil være kulturhistorisk og teknisk forsvarligt at gennemføre planerne.

I dette kapitel præsenteres de områder, hvor et menighedsråd skal indhente godkendelse hos andre myndigheder, før menighedsrådet kan gennemføre sine planer.

3.1 KIRKER

3.1.1 Opførelse og nedlæggelse af kirker Opførelse af kirker skal godkendes af kirkeministeren. Ministeren skal også give en godkendelse, før en kirke kan nedlægges og enten blive revet ned eller taget i brug til andre formål. (lovens § 2, stk. 1)

Det er menighedsrådet, som kan tage initiativ til et kirkebyggeri. Det er også menighedsrådet, som vælger arkitekt og som sammen med provstiudvalget må finde ud af, hvordan et byggeri kan finansieres.

Opførelse af en kirke har alligevel følger, som rækker ud over det enkelte sogn. Dels er et kirkebyggeri et økonomisk stort projekt. Dels har det indflydelse på den overordnede planlægning af folkekirkens struktur. Når der bliver opført en kirke, bliver der oftest også oprettet et nyt sogn, og der bliver oprettet eller flyttet præstestillinger.

Før en godkendelse vil Kirkeministeriet bl.a. vurdere byggeprojektet i forhold til, hvor mange kirker der allerede er i området i forhold til antallet af indbyggere. Byggeomkostningerne vil også blive vurderet. Både provstiudvalget, stiftsøvrigheden og den kgl. bygningsinspektør skal udtale sig om projektet, før ministeriet tager stilling.

Der er i det 20. århundrede opført mange kirker, men kun nogle få er blevet lukket. I de seneste 25 år har der kun været et enkelt tilfælde.

Lukning af en kirke skal bl.a. godkendes, fordi det ligesom opførelse af en kirke kan have følger for den overordnede planlægning med hensyn til struktur og økonomi. Lukning skal også godkendes, fordi der samtidig skal tages stilling til, om kirken skal nedbrydes, eller om den kan og skal overgå til andet brug, f.eks. gennem salg.

3 HVAD SKAL DER SPØRGES OM – OG HVOR

3.1.2 Udvidelse og ombygning Udvidelse, ombygning og ændring af kirkebygninger skal godkendes af stiftsøvrigheden. (lovens § 2, stk. 3)

Der vil altid være tale om meget vidtgående indgreb, når en kirke ønskes udvidet, bygget om eller på anden måde ændret. Stiftsøvrigheden skal derfor, før et menighedsråds forslag bliver godkendt, indhente udtalelser fra såvel arkitektonisk og byggeteknisk sagkyndige som kulturhistorisk ekspertise.

3.1.3 Istandsættelse af kirker ældre end 100 år Hvis en kirke er mere end 100 år gammel, skal forslag til istandsættelse godkendes af stiftsøvrigheden. (bekendtgørelsens § 2)

Kravet om, at stiftsøvrigheden skal godkende istandsættelse af de gamle kirker, skal sikre, at alle de nødvendige sagkyndige bliver hørt, inden arbejdet bliver gennemført, og at det dobbelte formål, som er beskrevet i lovens § 1, bliver efterlevet. Stiftsøvrigheden skal bl.a. høre den kgl. bygningsinspektør og Nationalmuseet om forslaget til istandsættelse. Hvis istandsættelsen berører områder som varmeanlæg, orgel eller klokker, skal stiftsøvrigheden også høre sagkyndige på disse områder om forslaget.

Menighedsrådet skal i øvrigt sørge for, at alle større arbejder ved en kirke, herunder forslag til istandsættelse, bliver projekteret af en arkitekt med grundigt kendskab til kirkebygninger. (bekendtgørelsens § 12 – se også kapitel 4, afsnit 4.1)

Kravene om godkendelse og om, at et projekt skal udarbejdes af en arkitekt med grundigt kendskab til kirkebygninger, gælder også, når der er tale om udbedring af skader, der er omfattet af Folkekirkens Forsikringsordning.

Man skal være opmærksom på, at det i 2000 generelt blev forbudt at anvende blyprodukter til tag og til inddækning på bygninger. Forbudet gælder dog ikke produkter, der bruges til reparation af eksisterende produkter. Miljøstyrelsen kan i særlige tilfælde tillade yderligere anvendel-

se af bly, f.eks. at der lægges et nyt blytag på en kirke, som tidligere har haft blytag.

3.1.4 Kalkmalerier Restaurering af kalkmalerier må kun ske i henhold til forslag, der er tilvejebragt gennem Nationalmuseet og godkendt af stiftsøvrigheden. (lovens § 4, stk. 1)

Kalkmalerierne er en meget betydningsfuld del af den kulturhistoriske arv. Det kræver meget stor ekspertise at vurdere, i hvilket omfang de kan og bør restaureres, ligesom det kræver særlig håndværkmæssig kunnen og særligt kendskab til materialer at udføre arbejdet. Det er derfor nødvendigt, at Nationalmuseet er inddraget i forberedelsen af en restaurering.

Istandsættelsen bør udføres af en faguddannet konservator, der har kendskab til det pågældende fagområde.

3.1.5 Istandsættelse af gammelt inventar Ændring og istandsættelse af inventar, der er mere end 100 år gammelt, må kun ske i henhold til forslag, der er tilvejebragt gennem Nationalmuseet og godkendt af stiftsøvrigheden. (bekendtgørelsens § 3)

Aldersgrænsen på 100 år svarer til den, som gælder for kirkebygninger.

Inventaret har ligesom kalkmalerier ofte stor kulturhistorisk værdi, og ligesom restaurering af kalkmalerier kræver restaurering af gammelt inventar ofte særlig fagkundskab. Istandsættelsen bør derfor udføres af en faguddannet konservator, der har kendskab til det pågældende fagområde.

Om ændring og istandsættelse af inventar, der er yngre end 100 år, henvises til kapitel 2, afsnit 2.1.4.

3.1.6 Alter, døbefont, prædikestol m.v. Forslag til anskaffelse, ændring eller istandsættelse af alter, døbefont, prædikestol, varmeanlæg eller tårnur skal godkendes af stiftsøvrigheden. Det samme gælder for orgel og klokker (bekendtgørelsens § 4)

3 HVAD SKAL DER SPØRGES OM – OG HVOR

Et menighedsråds beslutninger vedrørende et mindre, flytbart orgel, skal dog ikke godkendes (se kapitel 2, afsnit 2.1.3). Et menighedsråds beslutninger vedrørende et automatisk ringeanlæg skal heller ikke godkendes (se kapitel 2, afsnit 2.1.5). Hvis der i forbindelse med installation eller ændring af et ringeanlæg skal ske indgreb i kirketårnets mur- eller træværk eller i klokke og klokkeophæng, skal denne del af projektet dog godkendes af stiftsøvrigheden.

Når forslag vedrørende alter, døbefont og prædikestol skal godkendes, hænger det bl.a. sammen med den afgørende betydning, som alter, døbefont og prædikestol har i kirken, både teologisk og kulturhistorisk og med hensyn til indtrykket af kirken som helhed. I forbindelse med orgler, tårnure og klokker er det nødvendigt med både arkitektoniske, kulturhistoriske og tekniske vurderinger. Ved varmeanlæg er det især nødvendigt med arkitektoniske og tekniske vurderinger. En forkert varmeinstallation kan på længere sigt medføre meget stor skade på bygning og inventar.

Stiftsøvrigheden skal forud for sin godkendelse sørge for at høre de sagkyndige, som er relevante i det enkelte tilfælde. Det kan være kgl. bygningsinspektør, Nationalmuseet, orgelkonsulent, klokkekonsulent eller varmekonsulent.

3.1.7 Kunstnerisk udsmykning Forslag til kunstnerisk udsmykning skal godkendes af stiftsøvrigheden. (bekendtgørelsens § 11)

Kravet om godkendelse gælder udsmykning, der medfører en eller anden form for indgreb i kirkebygningen eller i inventaret, og som derfor ikke uden videre kan fjernes igen.

Udsmykning kan ændre afgørende ved helhedsindtrykket af kirken indre. Hvis udsmykningen består af glasmosaikker i vinduerne, kan den samtidig ændre indtrykket af kirken udefra. Det er derfor nødvendigt at få en vurdering fra kunstnerisk og kulturhistorisk sagkyndige. Repræsentanter for Akademiraadets Udvalg for Kirkekunst kan eventuelt komme

til en drøftelse med menighedsrådet som led i forarbejdet med et udsmykningsforslag. (mere om dette i kapitel 4, afsnit 4.2.3).

Når der foreligger et færdigt forslag til udsmykning, indhenter stiftsøvrigheden udtalelser fra bl.a. Akademiraadets Udvalg for Kirkekunst, den kgl. bygningsinspektør og eventuelt Nationalmuseet, før en udsmykningsplan bliver godkendt.

Et menighedsråd kan derimod anskaffe løse kunstgenstande, uden at det skal godkendes af stiftsøvrigheden. (se kapitel 2, afsnit 2.1.3)

3.1.8 Fjernelse af inventar Inventar, som ikke længere bruges, må kun fjernes fra en kirke, når det er vedtaget i forbindelse med et provstesyn. Hvis der er tale om inventar eller prydelser, som har kunstnerisk eller historisk værdi, må det kun fjernes, når stiftsøvrigheden har godkendt det. (bekendtgørelsens § 6)

Når inventar kun må fjernes efter et af de provstesyn, som skal holdes mindst hvert tredje år, er det bl.a., fordi man så samtidig ved provstesynet kan vurdere, om inventaret må anses for at have en sådan kunstnerisk eller historisk værdi, at særligt sagkyndige skal give en vurdering, før det eventuelt kan fjernes. Ved provstesynet skal der samtidig tages stilling til, om inventaret skal opbevares et andet sted efter at være fjernet fra kirken, eller hvad der ellers skal ske med det.

Hvis der er tale om inventar eller prydelser af kunstnerisk værdi, indhenter stiftsøvrigheden udtalelser fra de sagkyndige, før det godkendes, at det bliver fjernet.

3.1.9 Kister i kirken Kister, der står i kirken, f.eks. i gravkapeller eller gravkældre, må ikke fjernes og begraves på kirkegården, uden at stiftsøvrigheden har godkendt det. (lovens § 6)

Kravet om godkendelse skyldes bl.a. den kulturhistoriske betydning, der som regel er forbundet med sådanne kister eller med de afdøde, hvis kister er blevet hensat i kirkerne. Der kan også være tale om, at afdødes

3 HVAD SKAL DER SPØRGES OM – OG HVOR

efterkommere kan gøre indsigelse imod flytning af en kiste. Før stiftsøvrigheden kan godkende en flytning, vil der derfor blive indhentet udtalelser fra sagkyndige, og eventuelle efterkommere vil i Statstidende blive gjort opmærksom på, at de har mulighed for at gøre indsigelse.

3.1.10 Omfangsdræn ved kirker Omfangsdræn omkring en kirke skal godkendes af provstiudvalget eller – hvis kirken er ældre end 100 år – af stiftsøvrigheden. (bekendtgørelsens § 19, stk. 3)

Dræning omkring en kirke kan under uheldige omstændigheder få meget alvorlige følger for bygningen. Derfor er det nødvendigt med en grundig, sagkyndig vurdering af projektet.

Før provstiudvalget eller stiftsøvrigheden godkender en omfangsdræning, vil der blive indhentet udtalelser fra de relevante sagkyndige.

3.2 KIRKEGÅRDE

3.2.1 Anlæggelse og nedlæggelse Anlæggelse, udvidelse og nedlæggelse af kirkegårde skal godkendes af stiftsøvrigheden. (bekendtgørelsens § 14)

Menighedsrådet har ifølge lovens § 9 ansvaret for, at der på kirkegården er tilstrækkeligt mange begravelsespladser i sognet.

Når der skal anlægges en ny kirkegård, eller når en eksisterende kirkegård skal udvides, skal en lang række forhold imidlertid tages i betragtning. For det første skal behovet vurderes. Dernæst er det bl.a. nødvendigt at undersøge jordbundsforhold og beliggenhed i forhold til bebyggelse, brønde og grundvandstand. I den forbindelse skal embedslægen vurdere de sundhedsmæssige konsekvenser. Det kan også være nødvendigt at indhente en vurdering af bl.a. de landskabsmæssige forhold.

Hvis en kirkegård ønskes nedlagt, kan der være særlige kulturhistoriske forhold, som må overvejes. Der må også tages hensyn til sundhedsmæssige forhold, ligesom det må vurderes, om en nedlæggelse kan

ske uden at krænke gravfreden.

Stiftsøvrigheden indhenter de nødvendige vurderinger, før der gives en godkendelse.

Det er naturligt, at et menighedsråd ved såvel nyanlæg som udvidelse af kirkegårde lader en landskabsarkitekt med kendskab til kirkegårde udarbejde skitse og forestå projekteringen.

Man skal i øvrigt være opmærksom på, at man ved jordarbejde i nærheden af kirker ofte vil finde arkæologiske forekomster. Det kan derfor være praktisk at kontakte Nationalmuseet eller det lokale arkæologisk ansvarlige museum, før et arbejde sættes i gang, for at få deres vurdering af, om der bør laves f.eks. en prøvegravning, før anlægsarbejdet sættes i gang. Hvis der under anlægsarbejdet bliver fundet arkæologiske forekomster, skal arbejdet i henhold til museumslovens § 26 standses, og Rigsantikvaren (Nationalmuseet) skal underrettes, så Nationalmuseet eller det lokale arkæologisk ansvarlige museum kan tage stilling til, om der skal ske en udgravning. En eventuel arkæologisk udgravning skal betales af kirkekassen.

3.2.2 Ændring af indretning m.v. Ændring og regulering af kirkegårdens indretning skal godkendes af provstiudvalget. Det samme gælder for fjernelse af træer på kirkegården og forslag til dræning af en kirkegård. (bekendtgørelsens § 19)

Før provstiudvalget godkender ændring eller regulering af en kirkegård, skal udvalget indhente en udtalelse fra kirkegårds konsulent om såvel de landskabsarkitektoniske som tekniske forhold i forbindelse med ændringen.

I forbindelse med ændring og regulering af kirkegårdene, er det værdifuldt, at menighedsrådet overvejer, hvordan man kan bevare kirkegårdens helhed. Af hensyn til den kulturhistoriske arv bør menighedsrådet også tilstræbe at videreføre traditionen for, at kister begravnes i retningen øst - vest med gravmindet placeret på gravens vestlige del.

3 HVAD SKAL DER SPØRGES OM – OG HVOR

Fældning af træer på en kirkegård har stor betydning for helhedsindtrykket af kirkegården og af kirken, hvis fremtoning i landskabet kan blive afgørende ændret. Det gælder naturligvis især, hvis der er tale om større indgreb i beplantningen. Før en godkendelse af, at der fjernes træer på en kirkegård, skal provstiudvalget derfor indhente udtalelser fra kirkegårds konsulenten.

Før dræning af en kirkegård kan godkendes, skal provstiudvalget ligeledes indhente en udtalelse fra kirkegårds konsulenten.

3.2.3 **Indhegning** Ændring, omsætning og nedrivning af kirkegårdens indhegning og af indgangspartier til kirkegården skal godkendes af stiftsøvrigheden. (bekendtgørelsens § 17)

En kirkegård skal være forsvarligt indhegnet, og det er menighedsrådets ansvar. (bekendtgørelsens § 16)

Hvis en indhegning af en kirkegård skal ændres, er det nødvendigt at tage både kulturhistoriske og landskabsmæssige hensyn. Indhegningen spiller en stor rolle for helhedsindtrykket af kirken, kirkegården og deres omgivelser. De stengærder, som siden middelalderen er blevet rejst rundt om mange kirkegårde, er også af botaniske grunde særdeles bevaringsværdige. Derfor har det i mange år været forbudt at bruge kemiske midler til ukrudtsbekæmpelse og man bør heller ikke bruge andre midler som ukrudtsbrænder, vandfordamper eller algefjerner på stendigerne eller deres nærmeste omgivelser. Yderligere oplysninger om stengærder findes i Kirkeministeriets cirkulære af 9. april 1965 om vedligeholdelse og omsætning af stengærder.

Før stiftsøvrigheden godkender ændring, omsætning eller nedrivning af en kirkegårds indhegning, vil der blive indhentet udtalelser fra sagkyndige som den kgl. bygningsinspektør, Nationalmuseet og kirkegårds konsulenten.

3.2.4 Kirkegårdsvedtægter Kirkegårdsvedtægter skal godkendes af provstiudvalget. (lovens § 12)

Det er menighedsrådets ansvar, at der er udarbejdet en vedtægt for kirkegården. Vedtægten skal bl.a. rumme ordensregler og bestemmelser om brug af kirkegården. I vedtægten skal der også være fastsat regler for gravstedernes størrelse og fredningstid samt takster for erhvervelse, fornyelse og vedligeholdelse af gravsteder.

Samtidig med godkendelsen af kirkegårdsvedtægter skal provstiudvalget så vidt muligt sikre, at taksterne bliver ens for alle kirkegårde inden for et ligningsområde (en kommune). Provstiudvalget kan kun godkende forskelle i taksterne, hvis særlige forhold på en kirkegård taler for det.

For kirkegårde, der drives af flere sogne i fællesskab, er det den fælles kirkegårdsbestyrelse, som er valgt af menighedsrådene, der har ansvaret for, at der er udarbejdet en kirkegårdsvedtægt.

Det anbefales, at kirkegårdens helhed og retningslinier for den overordnede vedligeholdelse fastsættes i kirkegårdsvedtægten. Kirkegårdsvedtægter er udførligt beskrevet i vejledningen "Kirkegårdsvedtægter", som Kirkeministeriet udgav i 1996.

3.2.5 Kirkegårdsprotokol og kort Ved hver kirkegård skal der være en kirkegårdsprotokol samt et kort over kirkegården (lovens § 12). Protokollen skal autoriseres af provsten. (bekendtgørelsens § 26) Kortet skal godkendes af provstiudvalget. (bekendtgørelsens § 27)

Det er menighedsrådets ansvar, at der findes kirkegårdsprotokol og kort over kirkegården. Både protokol og kort skal findes i to eksemplarer. For kirkegårde, der drives af flere sogne i fællesskab, er det den fælles kirkegårdsbestyrelse, som er valgt af menighedsrådene, der har ansvaret.

Protokollen, der med godkendelse fra provsten kan føres på edb, skal indeholde oplysninger om hvert gravsteds betegnelse, nummer for hver enkelt gravplads i gravstedet, oplysninger om hvem der er begravet og hvornår det er sket, samt oplysninger om hvem der har brugt og

3 HVAD SKAL DER SPØRGES OM – OG HVOR

hvornår brugsperioden udløber. Det skal desuden noteres, hvis der er et gravminde, der er registreret som bevaringsværdigt.

På kortet over kirkegården skal alle gravpladser være indtegnet og afmærket med nummer. Kortet skal også vise placeringen af gravminder, der er registreret som bevaringsværdige.

3.2.6 Flytning af lig Flytning af lig kræver godkendelse fra stiftsøvrigheden. (bekendtgørelsens § 25, stk. 1)

Lig må kun flyttes, når ganske særlige omstændigheder taler for det. Det skyldes bl.a. hensynet til gravfreden, men også sundhedsmæssige forhold og etiske hensyn har betydning. Før stiftsøvrigheden eventuelt godkender en flytning, skal stiftsøvrigheden bl.a. indhente en udtalelse fra sundhedsmyndighederne.

Flytning af lig kan kun ske med samtykke fra dem, der har brugsret til gravstedet. Det vil ofte være afdødes arvinger.

3.2.7 Krematorier Opførelse og udvidelse af krematorier samt udskiftning af krematorieovne skal godkendes af kirkeministeren. (lov nr. 346 af 26. juni 1975 om begravelse og ligbrænding § 3, stk. 1)

Kravet om godkendelse er bl. a. begrundet i de særlige sundhedsmæssige og æstetiske hensyn, som må tages ved ligbrænding. Hertil kommer, at krematorier er teknisk komplicerede anlæg, og at en række miljømæssige forhold i forbindelse med krematorierne kræver særlig godkendelse.

3.3 ANDRE BYGNINGER OG AREALER

3.3.1 Køb af bygninger og arealer Erhvervelse af arealer og bygninger til brug for kirken eller kirkegården skal godkendes af stiftsøvrigheden. (bekendtgørelsens § 13) I loven om folkekirkens økonomi § 21, stk. 3, er det fastsat, at også salg af fast ejendom kræver godkendelse fra stiftsøvrigheden.

Kravet om godkendelse skyldes både de økonomiske konsekvenser og det hensyn, der må tages til kirker, kirkegårde og deres omgivelser. Forud for en godkendelse vurderer stiftsøvrigheden derfor økonomien og indhenter de sagkyndige udtalelser, som er nødvendige til at vurdere konsekvenserne i forhold til kirken og kirkegården.

Ved køb af arealer, der skal bruges til anlæggelse eller udvidelse af en kirkegård, skal det i forbindelse med godkendelsen vurderes, om arealet er egnet til formålet. Hvis det er nødvendigt, kan der blive tale om ekspropriation af et areal til en kirkegård. Ekspropriation kan i givet fald foretages af kommunen eller kirkeministeren, efter at arealet i en lokalplan er blevet udlagt til brug for en kirkegård.

3.3.2 Nybyggeri, ombygning og nedrivning Opførelse, ombygning og nedrivning af bygninger til brug for kirken eller kirkegården skal godkendes af stiftsøvrigheden. (bekendtgørelsens § 15, stk. 1)

Der kan bl.a. være tale om sognegårde eller bygninger med konfirmandlokaler og kontorer, kapeller og velfærdsbygninger for de ansatte på kirkegårdene.

Kravet om godkendelse skyldes bl.a., at der ofte er tale om økonomisk vidtrækkende beslutninger. Desuden er det ofte nødvendigt, at der indhentes udtalelser fra særligt sagkyndige. Det kan f. eks. dreje sig om en ny bygnings placering i forhold til kirke og kirkegård eller om andre arkitektoniske samt tekniske forhold.

Hvis en bygning, der er placeret uden for kirkegården, ønskes nedrevet, skal også Skov- og Naturstyrelsen under Miljøministeriet høres. Henvendelsen til Skov- og Naturstyrelsen sker bedst via provstiuvalg og stiftsøvrighed.

3.3.3 Parkeringspladser Anlæggelse af parkeringspladser ved kirker eller kirkegårde skal godkendes af stiftsøvrigheden. (bekendtgørelsens § 14) Placeringen og udformningen af en parkeringsplads har stor betydning for

3 HVAD SKAL DER SPØRGES OM – OG HVOR

helhedsindtrykket af en kirke og kirkegård og deres omgivelser. Det er bl.a. nødvendigt at vurdere anlæggelsen af en parkeringsplads i sammenhæng med de fredninger og lokalplaner, som findes for mange kirkers og kirkegårdes omgivelser.

Før stiftsøvrigheden godkender anlæggelse af en parkeringsplads, høres derfor sagkyndige som f.eks. den kgl. bygningsinspektør, Nationalmuseet og kirkegårds konsulenten.

Man skal i øvrigt være opmærksom på, at man ved jordarbejde i umiddelbar nærhed af en kirke eller kirkegård ofte vil finde arkæologiske forekomster. Hvis det sker, skal arbejdet standses og rigsantikvaren (Nationalmuseet) underrettes, så museumsmyndighederne kan tage stilling til, om der skal laves en nærmere arkæologisk undersøgelse. (se også afsnit 3.2.1)

4 SAGKYNDIG BISTAND

Når man skal træffe afgørelser, må man have et godt, sagligt og fagligt grundlag. Det gælder naturligvis også, når et menighedsråd skal beslutte, hvad der skal foretages ved kirken eller kirkegården. Der vil ofte være behov for en sagkundskab, som menighedsrådets medlemmer ikke selv har. Det kan f.eks. dreje sig om tekniske, arkitektoniske, kunstneriske, kulturhistoriske eller arkæologiske forhold.

Større arbejder ved en kirke skal altid projekteres og ledes af en arkitekt, som har grundigt kendskab til kirkebygninger, og ved større arbejder på en kirkegård, bør man inddrage en landskabsarkitekt. (se afsnit 4.1)

I de sager, hvor menighedsråd skal have godkendelse fra provstiudvalg eller stiftsøvrighed, før et arbejde kan sættes i gang, sørger disse myndigheder for, at en række sagkyndige bliver hørt. Menighedsrådene kan i mange tilfælde få råd og vejledning fra de samme sagkyndige i de sager, hvor menighedsråd kan træffe afgørelsen, uden at den skal godkendes af en anden myndighed.

I dette kapitel fortælles om de forskellige sagkyndige, som man kan eller skal inddrage i forskellige sager.

4.1 ARKITEKT BISTAND

Større arbejder ved en kirke skal ifølge bekendtgørelsens § 12 projekteres og ledes af en arkitekt med grundigt kendskab til kirkebygninger.

Hvad der er "større arbejder" beror på et skøn. Et arbejde, der umiddelbart forekommer at være af mindre omfang, f.eks. reparation af murværk, kan have vidtgående konsekvenser. Udgangspunkt for skønnet må derfor være, at arbejder, der går ud over almindelig, løbende vedligeholdelse af kirkebygningen og inventaret, må anses for at være "større arbejder".

Både menighedsrådets årlige syn over kirken og kirkegården og provstesynet, der skal holdes mindst hvert tredje år, viser ofte, at der skal udføres et eller andet arbejde, som derfor "synsudsættes". I disse tilfælde

skal provstiuvalget på grundlag af synsprotokollen beslutte, hvad der videre skal foretages.

Der er hverken i loven eller i bekendtgørelsen bestemmelser om brugen af landskabsarkitekter i forbindelse med større arbejde på kirkegården. Det kan imidlertid anbefales, at man ved sådanne arbejder inddrager en landskabsarkitekt med kendskab til kirkegårde.

Når et menighedsråd skal bruge arkitektbistand er det meget væsentligt at få indgået en dækkende kontrakt med arkitekten. Menighedsrådet kan bl.a. få rådgivning om kontraktforholdene hos stiftsøvrigheden, som har et stort kendskab til området.

4.2 KONSULENTBISTAND Folkekirken har to forskellige grupper af konsulenter.

Den ene gruppe omfatter nogle sagkyndige, som direkte er omtalt i loven om folkekirkens kirkebygninger og kirkegårde. Det er de kongelige bygningsinspektører, Nationalmuseet og Akademiet for de Skønne Kunster. De bruges også i andre sammenhænge af staten som sagkyndige i arkitektoniske, kulturhistoriske og kunstneriske spørgsmål. Deres vejledning vil ofte række over flere forskellige fagområder. Disse sagkyndige omtales i afsnittene 4.2.1 – 4.2.3.

Den anden gruppe af konsulenter er udpeget af Kirkeministeriet til at give råd i specielle spørgsmål. Deres rådgivning er som regel begrænset til snævrere fagområder. Disse sagkyndige omtales i afsnittene 4.2.4 – 4.2.9.

Når et menighedsråd har et projekt til godkendelse hos stiftsøvrigheden, sørger stiftsøvrigheden for at få de relevante konsulents vurdering af projektet. Det vil dog ofte være meget værdifuldt at få en vurdering fra en eller flere af konsulenterne, før der bliver udarbejdet et egentligt projekt.

Et menighedsråd skal ikke betale for bistand fra konsulenterne, medmindre det direkte er nævnt i de enkelte afsnit. Når der skal betales, afholdes udgiften af kirkekassen.

4.2.1 De kongelige bygningsinspektører De kongelige bygningsinspektører er arkitekter, som fører tilsyn med statens bygninger. De er samtidig statens konsulenter i kirkesager. De kgl. bygningsinspektører ansættes og aflønnes af Slots- og Ejendomsstyrelsen under Boligministeriet.

Bygningsinspektørerne giver en arkitektonisk og æstetisk vurdering af de forslag vedrørende kirker og kirkegårde, som de får til udtalelse fra stiftsøvrighederne. Desuden bedømmer de overslaget over udgifterne.

De kgl. bygningsinspektørers vejledning kan omfatte bygningsarbejder af enhver art – både ved kirkerne og andre bygninger – installationer, inventar og kirkegårde. Bygningsinspektørens udtalelse vil ofte være en samlet vurdering af forslag, der også har været til høring hos konsulenterne med specielle fagområder.

Når bygningsinspektøren skal tage stilling til et projekt, skal menighedsrådet sende tre eksemplarer med tegninger, beskrivelse og økonomisk overslag til stiftsøvrigheden.

Bygningsinspektøren kan eventuelt foretage en besigtigelse og forhandling på stedet, inden han udtaler sig. Hvis et menighedsråd ønsker bygningsinspektøren inddraget på et tidligt tidspunkt, før der foreligger et egentligt projekt, kan der træffes aftale gennem stiftsøvrigheden.

4.2.2 Nationalmuseet Nationalmuseets opgave er at tage vare på antikvariske, arkitektoniske og kulturelle værdier. Som konsulent i kirkesager har Nationalmuseet en særlig rolle ved ældre kirker og kirkegårde.

Når der skal ske ændringer eller istandsættelse af en kirke, inventar eller udsmykning, der er over 100 år, skal et menighedsråd som hovedregel indhente en godkendelse hos stiftsøvrigheden. I disse tilfælde tager stiftsøvrigheden først stilling efter at have hørt Nationalmuseet. Forslaget til ændring eller istandsættelse skal sendes til stiftsøvrigheden i tre eksemplarer. Nærmere regler for høring af Nationalmuseet er beskrevet i Kirkeministeriets vejledning af 27. september 1990 om Nationalmuseets bistand i kirkesager (vejledningen findes i Retsregler for Menighedsrådsmedlemmer).

Ved istandsættelse af kalkmalerier og af inventar, der er over 100 år, skal Nationalmuseet ikke blot høres. Forslag til istandsættelsen skal være "tilvebragt gennem Nationalmuseet". Det vil sige, at forslaget skal være udarbejdet af Nationalmuseet eller af nogen, som er udpeget af Nationalmuseet. (se kapitel 3, afsnit 3.1.5 og 3.1.6)

Et menighedsråd kan benytte Nationalmuseet som konsulent i sager, der ikke kræver godkendelse hos stiftsøvrigheden.

Hvis en kirke eller dens inventar er yngre end 100 år, behøver menighedsrådet ikke høre Nationalmuseet. Det anses for tilstrækkeligt, at man i disse tilfælde hører den konsulent, som har med det specielle fagområde at gøre, samt den kgl. bygningsinspektør.

Det må dog tilrådes, at et menighedsråd beder Nationalmuseet om en udtalelse, hvis det anbefales af den kgl. bygningsinspektør eller en af de andre konsulenter, eller hvis der i øvrigt er særlige omstændigheder, der kan begrunde det. Det er f.eks. naturligt, at forslag til istandsættelse, ændring eller udskiftning af værdifuldt inventar (også) forelægges for Nationalmuseet, selv om inventaret er yngre end 100 år.

Nationalmuseet afgiver ikke blot erklæringer om projekter, som det får forelagt, men bistår også gerne med forslag, råd og vejledning i forberedelsesfasen. Denne bistand er gratis. Hvis et menighedsråd derimod ønsker, at Nationalmuseet skal udarbejde et projekt for en restaurering, skal Nationalmuseet have betaling. Den afholdes i så fald af kirkekassen.

Et menighedsråd kan henvende sig direkte til Nationalmuseet, dog helst skriftligt. (se fortegnelse over konsulenter side 88)

4.2.3 Akademiet for de Skønne Kunster Akademiraadet ved Akademiet for de Skønne Kunster er statens konsulent i kunstneriske spørgsmål. Akademiraadet har i mere end 100 år haft et særligt Udvalg for Kirkekunst, som tager sig af konsulentbistanden i forbindelse med forslag til kunstneriske udsmykninger i eller omkring kirker.

Udsmykninger i kirker skal godkendes af stiftsøvrigheden, hvis der

er tale om noget mur- eller nagelfast, som ikke uden videre kan fjernes igen. Det gælder f.eks. udsmykning af vægge, af alter og prædikestol samt glasmosaikruder. Stiftsøvrigheden skal også godkende ændring og istandsættelse af disse typer af udsmykning. Stiftsøvrigheden hører Udvalget for Kirkekunst, før der tages stilling. Stiftsøvrigheden hører desuden i de fleste tilfælde den kgl. bygningsinspektør samt – hvis kirken er ældre end 100 år – Nationalmuseet.

Et menighedsråd kan imidlertid også selv henvende sig til Udvalget for Kirkekunst for at få råd og vejledning om udsmykning. En eller flere repræsentanter for udvalget kan eventuelt komme og drøfte et forslag til udsmykning i kirken, så der er mulighed for at se den helhed, som udsmykningen skal indgå i. Udvalget ser gerne, at en sådan drøftelse sker på et tidspunkt, hvor menighedsrådets arbejde med et udsmykningsprojekt endnu kun er i en indledende fase.

Menighedsråd kan søge vejledning hos Udvalget for Kirkekunst, både når der er tale om udsmykning, som skal godkendes af stiftsøvrigheden, og når der er tale om anskaffelse af løse kunstgenstande, som stiftsøvrigheden ikke skal godkende.

Udvalgets bistand er gratis for menighedsrådet. Anmodning om bistand sker ved skriftlig henvendelse til Udvalget for Kirkekunst (se for-tegnelse over konsulenter side 88). Samtidig med at et menighedsråd anmoder udvalget om et møde, skal menighedsrådet orientere stiftsøvrigheden.

4.2.4 Varmekonsulenten Stiftsøvrigheden skal godkende alle forslag, der drejer sig om opvarmning af kirker. Før stiftsøvrigheden træffer sin afgørelse, bliver sagen forelagt for varmekonsulenten og for den kgl. bygningsinspektør. Hvis kirken er mere end 100 år gammel, skal Nationalmuseet desuden høres.

Hvis et menighedsråd ønsker vejledning fra varmekonsulenten, før der udarbejdes et egentligt forslag, kan varmekonsulenten kontaktes

skriftligt gennem stiftsøvrigheden.

Kirkeministeriet udsendte den 10. august 1993 sammen med en cirkulæreskrivelse en vejledning vedrørende udførelse og brug af kirkevarmeanlæg m.v. (Cirkulæreskrivelse og vejledning findes i Retsregler for Menighedsrådsmedlemmer)

4.2.5 Orgelkonsulenten Anskaffelse af nye orgler samt ændring eller istandsættelse af orgler skal godkendes af stiftsøvrigheden. Det gælder dog ikke, hvis der er tale om et mindre, flytbart orgel.

Før stiftsøvrigheden tager stilling, bliver sagen forelagt for orgelkonsulenten samt for den kgl. bygningsinspektør og i visse tilfælde Nationalmuseet, hvis der er tale om en nyanskaffelse eller om ændring af et orgels placering eller udseende.

Et menighedsråd kan få bistand hos orgelkonsulenten i forbindelse med køb eller istandsættelse af mindre, flytbare orgler, som ikke skal godkendes af stiftsøvrigheden. Hvis et menighedsråd selv beder om bistand fra orgelkonsulenten, skal der betales for det. Betalingen afholdes af kirkekassen. Henvendelse til orgelkonsulenten sker via stiftsøvrigheden.

Hvis et menighedsråd vil anskaffe et mindre orgel, kan det anbefales også at høre den kgl. bygningsinspektør for at få dennes vurdering af orglets placering i kirken. Hvis kirken er ældre end 100 år, bør Nationalmuseet også høres.

I cirkulære af 15. oktober 1975 er opstillet en række krav til orgler (cirkulæret findes i Retsregler for Menighedsrådsmedlemmer).

4.2.6 Klokkekonsulenten Sager om kirkeklokker skal godkendes af stiftsøvrigheden. Før stiftsøvrigheden træffer sin afgørelse, bliver sagen forelagt for klokkekonsulenten og den kgl. bygningsinspektør samt – hvis kirken eller klokken er ældre end 100 år – Nationalmuseet.

Et menighedsråd beslutter selv, om der skal anskaffes et automatisk ringeanlæg, eller om et eksisterende ringeanlæg skal ændres eller sættes i

stand. Rådet kan få bistand hos klokkekonsulent.

Såvel installering som brug af automatiske ringeanlæg kan få uheldige følger for klokker, klokkestole eller murværk. Ofte vil det i forbindelse med installeringen være nødvendigt at foretage ændringer af klokker eller klokkestole. Sådanne ændringer skal godkendes af stiftsøvrigheden.

I et cirkulære af 15. juli 1969 er der givet retningslinier for tilbud om levering og istandsættelse af kirkeklokker m.v. (cirkulæret findes i Retsregler for Menighedsrådsmedlemmer).

Menighedsråd kan kontakte klokkekonsulent direkte for vejledning. (se fortegnelse over konsulenter side 88)

4.2.7 Kirkegårdsconsulenter Kirkegårdsconsulenterne giver vejledning i alle sager, der drejer sig om kirkegårde og bygninger på kirkegårde. Consulenterne ansættes af Kirkeministeriet efter forhandling med Akademiraadet. Deres funktion er fastlagt i en instruks og en cirkulæreskrivelse af 23. februar 1989 (begge findes i Retsregler for Menighedsrådsmedlemmer).

I de sager vedrørende kirkegårde, hvor provstiudvalg eller stiftsøvrighed skal godkende forslag fra menighedsråd, sørger disse myndigheder for at høre kirkegårdsconsulenten. Det gælder f.eks. sager om ændring og regulering af kirkegården, fjernelse af træer og dræning. Er der tale om ændring af hegn og indgangspartier, høres både kirkegårdsconsulenten og den kgl. bygningsinspektør.

Det anbefales, at menighedsråd hører kirkegårdsconsulenten i sager, hvor rådet selv kan bestemme. Det drejer sig om belysning på kirkegården – herunder belysning af kirken – samt befæstelse af gange. I sager om belysning kan man desuden høre den kgl. bygningsinspektør.

Menighedsråd kan i øvrigt bede kirkegårdsconsulenten om råd og vejledning i alle spørgsmål, der har med kirkegårde at gøre. Det kan i nogle tilfælde også være en god idé at søge råd hos kirkegårdsconsulen-

ten om kirkegårdens omgivelser.

Hvis et menighedsråd ønsker bistand af kirkegårdskonsulenten, fremsættes anmodningen gennem provstiudvalget.

4.2.8 Højtaler- og teleslyngekonsulenter Menighedsråd kan selv træffe beslutning om anskaffelse eller ændringer af højtaler- og teleslyngeanlæg. På begge områder er der imidlertid konsulenter, som menighedsråd kan få vejledning hos.

Nærmere regler for højtaleranlæg og konsulentbistand findes i cirkulære af 8. december 1975 om anskaffelse af højtaleranlæg og cirkulæreskrivelse af 30. januar 1981 om forbedring af høreforholdene i kirkerne. I cirkulære af 21. marts 1986 er der beskrevet en række krav, som må stilles til teleslyngeanlæg. (Alle tre cirkulærer findes i Retsregler for Menighedsrådsmedlemmer)

Anmodning om bistand fra højtalerkonsulenten fremsættes skriftligt direkte til konsulenten. (se fortegnelse over konsulenter side 88) Betaling for konsulentbistand afholdes af kirkekassen.

Med hensyn til teleslyngeanlæg kan man få rådgivning hos landsdelspræsterne for hørehæmmede samt Landsforeningen for Bedre Hørelse. Anmodning om bistand sker ved direkte henvendelse. (se fortegnelse over konsulenter side 88)

Hvis installeringen af et højtaler- eller teleslyngeanlæg medfører, at der skal foretages indgreb i mur- eller træværk, skal den kgl. bygningsinspektør høres. Hvis kirken er ældre end 100 år, skal også Nationalmuseet høres. Det er dog altid en god idé at høre den kgl. bygningsinspektør og – hvis kirken er ældre end 100 år – Nationalmuseet, før der træffes endelig beslutning om at anskaffe et højtaleranlæg. Højtalere kan ved deres udformning eller placering være med til at ændre indtrykket af kirkerummet eller inventaret.

4.2.9 Handels- og Søfartsmuseet Menighedsråd kan få bistand hos Handels- og Søfartsmuseet på Kronborg ved såvel nyanskaffelse af kirkeskibe som istandsættelse af eksisterende skibsmodeller.

Handels- og Søfartsmuseet har også udarbejdet en lille vejledning om kirkeskibe (vejledningen samt en cirkulæreskrivelse af 10. juni 1991 findes i Retsregler for Menighedsrådsmedlemmer).

Henvendelse til Handels- og Søfartsmuseet sker skriftligt og direkte (se fortegnelse over konsulenter side 88).

Før et menighedsråd træffer beslutning om anskaffelse og placering af et kirkeskib, kan rådet også høre den kgl. bygningsinspektør og eventuelt Nationalmuseet, hvis kirken er ældre end 100 år.

5 TILSYN

Lige siden middelalderen har der i den danske lovgivning været bestemmelser, som skulle sikre, at der blev ført tilsyn med de danske kirker, og provsten har hele tiden haft en væsentlig rolle i tilsynet.

Indtil 1861 var tilsynet stort set begrænset til, at provsten sammen med en tømrer og en murer skulle se til, at taget var tæt, og at mure og tømmer var i en stand, så det ikke var strengt nødvendigt at forbedre det. De skulle altså først og fremmest sikre sig, at en kirke ikke forfaldt fuldstændigt.

I 1861 fik folkekirken imidlertid en lov om syn over kirker, præstegårde m.v., som meget detaljeret beskrev, hvad provsten sammen med to bygningskyndige mænd ved et syn skulle kontrollere af mure, tag og inventar. Det blev også understreget, at kirkesynet skulle "våge over", at gudstjenesten ikke led ved mangler i kirkens tilstand, eller ved mangler i det tilbehør, som var nødvendigt til gudstjenesten. Synet skulle også sørge for, at kirkens indre levede op til "fordringen om orden og sømmelighed og sådan bekvemmelighed, som er fornøden i uforstyrret andagt".

Hvis kirken ikke var tilstrækkeligt lys, burde synet resultere i, at den fik flere vinduer, men alle ændringer og forbedringer skulle ske under hensyn til "kirkens stil". Da hverken provsterne eller de bygningskyndige deltagere i synene kunne forventes at have det nødvendige kendskab til kirkebygningernes stil, supplerede Kirkeministeriet nogle år senere med et cirkulære, der tilrådede, at man forhørte sig hos den kgl. bygningsinspektør, før der blev sat nye vinduer i en kirke.

Da folkekirken i 1903 fik den første lov om menighedsråd, fik menighedsrådene et begrænset medansvar for tilsynet med kirkerne. Menighedsrådet skulle møde ved det årlige kirkesyn "for at gøre synet opmærksomt på, hvilke særlige forbedringer eller anskaffelser der måtte være nødvendige eller ønskelige for at øge kirkebygningens anseelse og værdighed og gudstjenestens højtidelighed".

Med den menighedsrådslov, som blev vedtaget i 1922, blev menighedsrådene gjort til bestyrelse for kirker og kirkegårde. Dermed fik

de også et større ansvar for tilsynet med kirker og kirkegårde, både i det daglige og ved årlige syn.

I de følgende afsnit beskrives de forskellige former for tilsyn med og syn over kirker og kirkegårde.

5.1 DET DAGLIGE TILSYN Menighedsråd har ansvar for det daglige tilsyn med kirkebygningen, dens inventar og udsmykning, kirkegården og de bygninger, som findes til brug for kirke eller kirkegård. (lovens § 23, bekendtgørelsens § 34 samt lov om menighedsråd § 17)

Selv om menighedsrådet har ansvaret, er det ikke rådet som helhed, der fører det løbende tilsyn.

Det føres for det første af den kirkeværge, som hvert menighedsråd skal vælge (menighedsrådslovens § 10, stk. 1). Kirkeværgen behøver ikke være medlem af menighedsrådet.

Dernæst føres tilsynet af det udvalg, som hvert menighedsråd skal vælge til at varetage tilsyn med kirken og de øvrige bygninger samt kirkegården (menighedsrådslovens § 17). Udvalget skal bestå af mindst tre af rådets medlemmer.

Udvalgets tilsynspligt omfatter: vedligeholdelse og drift samt udførelsen af mindre arbejder ved kirke og kirkegård. Desuden skal udvalget føre tilsyn med kirkeværgens forretningsførelse. Kirkeværgen kan derfor ikke være medlem af udvalget.

Menighedsrådet skal i en vedtægt fastsætte de nærmere regler for udvalgets arbejde.

Menighedsrådets ansvar for tilsynet med kirke og kirkegård indebærer også, at menighedsrådet har ansvar for, at de arbejdsmiljømæssige forhold i kirken og andre bygninger samt på kirkegården er i orden. Det er nærmere beskrevet i vejledningen "Arbejds miljø i folkekirken", som Kirkeministeriet og Folkekirkens Samarbejdsudvalg udgav i 1997.

5.2 **DET ÅRLIGE SYN** Et menighedsråd skal hvert år inden 1. oktober sammen med en bygningskyndig foretage syn over kirken, eventuelle andre bygninger og kirkegården. Reglerne findes i lovens §§ 24-25 samt bekendtgørelsens §§ 35-37.

Den bygningskyndige udpeges af menighedsrådet, som skal underrette provstiudvalget om, hvem der er udpeget.

Det årlige syn (synsforretningen) ledes af menighedsrådets formand. Ud over menighedsrådets medlemmer skal kirkefunktionærerne være til stede ved synet over de dele af kirken eller kirkegården, hvor de arbejder.

Formålet med synet er at få foretaget en grundig gennemgang af kirken og kirkegården. Synet skal derfor i hvert fald omfatte følgende:

1. Kirkebygningens ydre.
2. Kirkebygningens indre, herunder tårn- og loftsrum.
3. Kirkens inventar, udsmykning og tilbehør. Tilbehør, der normalt opbevares uden for kirken, skal være til stede ved synet.
4. Kirkegården med tilbehør og bygninger til brug for kirke eller kirkegård.

Ved synet skal det kontrolleres, om der er fejl eller mangler, som skal udbedres. Det kan også drøftes, om der er andre arbejder eller nyan-skaffelser, som er nødvendige, for at kirken er i forsvarlig stand og velegnet til sit formål. Det skal også kontrolleres, om fejl eller mangler, der er konstateret ved tidligere syn, er blevet udbedret.

Resultaterne af synet indføres i kirkens protokol. Sammen med bemærkningerne om fejl, mangler eller andet skal der noteres en frist for, hvornår de efter menighedsrådets opfattelse skal være afhjulpet. Hver deltager i synet har ret til at få sine bemærkninger tilført protokollen, som underskrives af menighedsrådets formand.

Inden 14 dage skal der sendes en udskrift af protokollen til prov-

stiuudvalget, som derefter afgør, hvad der skal foretages.

Hvis menighedsrådet er utilfreds med provstiuudvalgets afgørelse, kan rådet klage til stiftsøvrigheden. Klagen skal indsendes senest en måned efter, at menighedsrådet har fået provstiuudvalgets afgørelse.

- 5.3 **PROVSTESYN** Mindst hvert tredje år skal der holdes "provstesyn" over kirke og kirkegård. Ved provstesynet deltager provsten og en bygningskyndig, som er udpeget af provstiuudvalget, foruden menighedsrådet og rådets egen bygningskyndige. (lovens § 26 og §§ 28-31 samt bekendtgørelsens §§ 38-40).

Provstesynet ledes af provsten, der fastsætter datoen og indkalder menighedsrådet til synet. Rådet skal selv sørge for at indkalde sin egen bygningskyndige til synet.

Ved provstesynet skal man gennemgå de samme ting, som gennemgås ved menighedsrådets årlige syn. Desuden skal kirkens protokol lægges frem. Da der skal være gode muligheder for at opdage eventuelle fejl og mangler, må kirkens mure i det år, hvor der skal være provstesyn, ikke kalkes eller spækkes, før synet er holdt.

Resultaterne af synet indføres både i kirkens protokol og i en synsprotokol, der er fælles for alle sogne i provstiet. Hver deltager har ret til at få sine bemærkninger tilført protokollen.

Efter synet forelægger provsten en udskrift af synsprotokollen for provstiuudvalget. Udvalget fastsætter en frist for, hvornår eventuelle mangler (synsudsatte arbejder) skal være afhjulpet. Provsten kan eventuelt bestemme, at der skal holdes ekstraordinært provstesyn, når synsudsatte arbejder er blevet udført.

Menighedsrådet kan indbringe provstiuudvalgets afgørelser for stiftsøvrigheden. Menighedsrådets klage skal sendes senest en måned efter, at rådet har fået provstiuudvalgets afgørelse.

Såvel provsten som stiftsøvrigheden og Kirkeministeriet kan i øvrigt bestemme, at der skal holdes et ekstraordinært syn over en kirke og kirkegård (lovens § 31).

5.4 DIÆTER M.V. VED SYNSFORRETNINGER De valgte menighedsrådsmedlemmer kan få udbetalt diæter for deltagelse i synsforretninger.

De bygningskyndige deltagere i synsforretninger får et vederlag samt time- og dagpenge og befordringsgodtgørelse efter de regler, der gælder for statens tjenestemænd.

Provsten kan i forbindelse med provstesyn få befordringsgodtgørelse samt godtgørelse for merudgifter til forplejning.

Alle diæter, vederlag og godtgørelser afholdes af kirkekassen i det sogn, hvor synsforretningen finder sted. Reglerne om diæter m.v. er fastlagt i bekendtgørelse nr. 964 af 16. december 1998 (bekendtgørelsen findes i Retsregler for Menighedsrådsmedlemmer).

6 KLAGEMULIGHEDER

6.1 KLAGER OVER MENIGHEDSRÅDS AFGØRELSER De afgørelser, som et menighedsråd træffer i sin egenskab af bestyrelse for kirke eller kirkegård, kan der kun klages over til en anden administrativ myndighed, hvis det udtrykkeligt i loven eller bekendtgørelsen om kirkebygninger og kirkegårde er fastsat, at der kan klages.

Hvis nogen mener, at et menighedsråds afgørelse eller sagsbehandling er ulovlig, kan det spørgsmål dog altid forelægges for provstiudvalget, som fører tilsyn med menighedsrådene.

Der er mulighed for at klage over et menighedsråds afgørelse, når afgørelsen har retlig betydning for privatpersoner. Sådanne afgørelser kan et menighedsråd træffe i sin egenskab af kirkegårdsbestyrelse. I nogle byer drives kirkegårdene af flere sogne i fællesskab. I så fald har menighedsrådene valgt en fælles kirkegårdsbestyrelse, og det er denne bestyrelses afgørelser, der kan klages over til provstiudvalget.

Når et menighedsråd eller en fælles kirkegårdsbestyrelse træffer en afgørelse, der har retlig betydning for privatpersoner, skal afgørelsen begrundes, og det skal samtidig oplyses, at der kan klages til provstiudvalget.

Det er kun de privatpersoner, der berøres af afgørelsen, (normalt de efterladte til en afdød), som kan klage. Et mindretal i et menighedsråd kan ikke klage til andre myndigheder over flertallets afgørelser.

I nogle af de største byer drives kirkegårdene af kommunerne. De steder er ikke omfattet af de klageregler, der beskrives her.

De sager, hvor man kan klage over et menighedsråds eller en kirkegårdsbestyrelses afgørelse, er følgende:

6.1.1 Udensognsboendes ret til begravelse Nogle har ifølge lovens § 14, stk. 2, ret til at blive begravet på kirkegården i et bestemt sogn, selv om de har boet uden for sognet. Denne ret har man, hvis ens ægtefælle, forældre eller børn er begravet på kirkegården, eller hvis man har været knyttet til sognet på en særlig måde.

Hvis et menighedsråd (kirkegårdsbestyrelse) afviser at lade en, som har boet uden for sognet, blive begravet på kirkegården, skal menighedsrådet begrunde sin afgørelse. De efterladte kan klage til provstiudvalget over menighedsrådets afgørelse.

6.1.2 Rydning af gravsteder De, der har brugsret til et gravsted, skal sørge for, at det bliver holdt i sømmelig stand. Hvis det ikke sker, kan menighedsrådet ifølge lovens § 17, stk. 2, beslutte, at gravstedet skal ryddes, og at der skal sås græs eller dækkes med grus. En beslutning om, at et gravsted skal ryddes, må ikke føres ud i livet, før menighedsrådet har hørt dem, der har brugsret. De, der har brugsretten, kan klage til provstiudvalget over menighedsrådets beslutning om, at gravstedet skal ryddes.

6.1.3 Plantning på gravsteder På et gravsted må der ifølge bekendtgørelsens § 20 ikke plantes træer eller buske uden tilladelse fra menighedsrådet (kirkegårdsbestyrelsen). Der kan desuden i kirkegårdsvedtægten være fastsat regler om beplantning på hele kirkegården eller dele af den.

Hvis et menighedsråd afviser ønsker om plantning af træer eller buske på et gravsted, skal afgørelsen begrundes, og de, der har brugsretten til gravstedet, kan klage til provstiudvalget.

6.1.4 Afgørelser, om kister er egnede til brænding Bestyrelsen for et krematorium, der ejes af folkekirken, kan ifølge bekendtgørelsens § 23, stk. 4, afgøre, at en kiste ikke er egnet til at blive brændt. Afgørelsen skal begrundes, og de efterladte kan klage til provstiudvalget over afgørelsen.

6.1.5 Jordfæstelse af langsomt forgængelige urner Urner skal ligesom kister normalt være fremstillet af forgængeligt materiale. Urner af plastic eller andet langsomt forgængeligt materiale må kun jordfæstes, hvis menighedsrådet giver tilladelse. Hvis et menighedsråd afslår et ønske om jordfæstelse af en urne, fordi den efter menighedsrådets vurdering er vanskeligt forgængelig, kan afgørelsen påklages til provstiudvalget.

6.1.6 Flytning af urner Et menighedsråd kan ifølge bekendtgørelsens § 25, stk. 2, give tilladelse til, at en nedgravet urne bliver flyttet. Hvis et menighedsråd afviser et ønske om flytning, skal afvisningen begrundes, og der kan klages til provstiudvalget.

Kirkeministeriet har i cirkulæreskrivelse af 25. september 1975 givet vejledende regler om flytning af urner. (cirkulæreskrivelsen findes i Retsregler for Menighedsrådsmedlemmer)

Et menighedsråd kan ikke give tilladelse til flytning af lig. Det kræver tilladelse fra stiftsøvrigheden, der først skal indhente en erklæring fra sundhedsmyndighederne.

6.2 KLAGER OVER PROVSTIUDVALGS AFGØRELSER Når et provstiudvalg træffer afgørelser i henhold til loven og bekendtgørelsen om kirkebygninger og kirkegårde, kan der ifølge bekendtgørelsens § 46 stk. 2, klages til stiftsøvrigheden over provstiudvalgets afgørelse.

De er to typer af sager, hvor der kan klages over et provstiudvalgs afgørelse:

6.2.1 Afgørelser truffet af provstiudvalget som klageinstans En række af de afgørelser, som et menighedsråd træffer, kan som omtalt i afsnit 6.1 påklages til provstiudvalget af de privatpersoner, som de berører. Provstiudvalget skal begrunde sin afgørelse i forbindelse med sådanne klager, og afgørelsen kan påklages til stiftsøvrigheden.

Hvis provstiudvalget giver menighedsrådet medhold, kan provsti-

udvalgets afgørelse påklages til stiftsøvrigheden af de personer, som har klaget over menighedsrådets afgørelse. Hvis provstiudvalgets afgørelse går menighedsrådet imod, kan rådet påklage afgørelsen til stiftsøvrigheden.

6.2.2 Afgørelser truffet af provstiudvalget som første instans Provstiudvalget træffer i henhold til loven og bekendtgørelsen om kirkebygninger og kirkegårde en række afgørelser som første instans.

F.eks. skal provstiudvalget godkende vedtægter for kirkegården (lovens § 12, stk. 1) og planer for regulering af kirkegårde (lovens § 18, stk. 1). Desuden skal provstiudvalget afgøre, hvad der videre skal foretages, efter at der er holdt syn over kirke og kirkegård (lovens § 25 og 26).

I lovens § 29 er det specielt fastsat, at et menighedsråd kan klage til stiftsøvrigheden over provstiudvalgets afgørelse af, hvad der skal foretages efter et syn.

Et menighedsråd kan dog også klage til stiftsøvrigheden i de andre sager, hvor provstiudvalget træffer afgørelse som første instans.

Privatpersoner kan klage til stiftsøvrigheden over f.eks. de takster, som provstiudvalget fastsætter i forbindelse med kirkegårdene.

6.3 STIFTSØVRIGHEDENS AFGØRELSE De afgørelser, som stiftsøvrigheden træffer i henhold til loven og bekendtgørelsen om kirkebygninger og kirkegårde er endelige og kan ikke indbringes for en anden administrativ myndighed (bekendtgørelsens § 46, stk. 3).

Det gælder, både når stiftsøvrigheden træffer en afgørelse som klageinstans, og når stiftsøvrigheden træffer en afgørelse som første instans, f.eks. i de sager, hvor stiftsøvrigheden skal give en godkendelse, før et menighedsråd kan gennemføre et eller andet.

Hvis man mener, at en stiftsøvrigheds afgørelse eller sagsbehandling ikke er lovlig, kan dette spørgsmål dog forelægges for Kirkeministeriet.

- 6.4 **KLAGEFRIST** Et menighedsråd, som vil klage til stiftsøvrigheden over et provstiudvalgs afgørelser om, hvad der skal foretages efter et syn, skal klage inden for en måned efter, at rådet har fået provstiudvalgets afgørelse. (lovens § 29)

Det samme krav om, at der skal klages inden for en måned, efter at man har fået afgørelsen, gælder også i de andre sager, hvor privatpersoner eller menighedsråd kan klage. (bekendtgørelsens § 46, stk. 4)

Det er dog samtidig i bekendtgørelsen fastsat, at provstiudvalg og stiftsøvrighed kan se bort fra klagefristen, når der er særlig grund til det.

- 6.5 **DOMSTOLENE** Lovligheden af de afgørelser, der er truffet af de kirkelige myndigheder, kan altid efterprøves ved domstolene, ligesom det er tilfældet med afgørelser, der træffes af andre offentlige myndigheder.

I lovens § 30 er det i øvrigt fastsat, at et menighedsråd kan gå til domstolene, hvis rådet mener, at der i forbindelse med et provstesyn er blevet pålagt kirken noget, som ikke lovligt kan pålægges den. Menighedsrådet skal i så fald anlægge sag inden to måneder efter, at menighedsrådet har fået meddelelse om afgørelsen.

7 FINANSIERING

- 7.1 **BUDGETMÆSSIG DÆKNING** Den grundlæggende forudsætning for, at et menighedsråd kan afholde udgifter, er: der skal være budgetmæssig dækning.

Udgifter skal være optaget på et budget, der er godkendt af provstiudvalget. Det gælder, hvad enten der er tale om byggeri, istandsættelse, vedligeholdelse eller nyanskaffelser. Og det gælder, uanset om der er tale om et arbejde eller en anskaffelse, som menighedsrådet selvstændigt kan træffe beslutning om, eller om menighedsrådets beslutning skal godkendes af en anden myndighed.

Hvis der er tale om et pludseligt opstået og uopsætteligt behov, kan provstiudvalget give dispensation fra kravet om, at det skal være optaget i budgettet.

Større arbejder vil ofte blive finansieret af midler, som menighedsrådet med provstiudvalgets godkendelse har henlagt i løbet af de foregående år.

- 7.2 **LÅN AF STIFTSMIDLERNE** Menighedsråd kan ofte få lån af stiftsmidlerne til finansiering af større arbejder og anskaffelser. Stiftsmidlerne er kapitaler, som tilhører de enkelte kirker og præsteembeder i et stift, men som forvaltes af stiftsøvrigheden. Den største del af stiftsmidlerne er gravstedskapitaler, det vil sige penge, som gravstedsejere har indbetalt for flerårig vedligeholdelse af gravsteder.

Stiftsøvrigheden fastsætter reglerne for lån af stiftsmidlerne og tager stilling til låneansøgninger fra menighedsrådene. Lånepolitikken i et stift kan bl.a. afhænge af, hvor store stiftsmidler der er til rådighed i det pågældende stift.

Det særlige stiftsudvalg vedrørende økonomi, som vælges af menighedsrådene, skal have indseende med stiftsøvrighedens forvaltning af stiftsmidlerne. I den forbindelse orienteres udvalget bl. a. om udlån af stiftsmidlerne.

7.3 STATSTILSKUD TIL RESTAURERING Det er muligt at søge statstilskud til mere omfattende istandsættelser eller restaurering af kirker og af kirkers historiske inventar og udsmykning samt særligt bevaringsværdige gravminder. Det fastsættes hvert år i finansloven, hvor mange penge der ialt kan bruges som statstilskud til restaureringer. Ifølge lov om folkekirkens økonomi § 20, stk. 3, skal der dog hvert år afsættes mindst 14 mio. kr. til dette formål.

Der kan både gives tilskud til restaurering af kirker, der er ældre end 100 år, og hvor projektet derfor skal godkendes af stiftsøvrigheden, og til restaurering af yngre kirker.

Ansøgning om statstilskud skal ske på særlige skemaer, der fås hos stiftsøvrigheden. Ansøgninger skal sendes til Kirkeministeriet via provstiudvalget og stiftsøvrigheden.

7.4 GAVER OG ARV Det sker, at privatpersoner – f.eks. i et testamente – beslutter at give et beløb til en kirke med det ønske, at det skal bruges til udsmykning eller lignende i eller ved en kirke. Det kan være beskrevet nærmere, hvad pengene skal bruges til, eller det kan være overladt til menighedsrådet at beslutte det.

En gave eller arv kan f.eks. bruges til at anskaffe en løs kunstgenstand, som menighedsrådet selv kan træffe beslutning om. Hvis giveren detaljeret har bestemt, hvad der skal anskaffes for pengene, må et menighedsråd dog være opmærksom på, at uanset hvor velment en gave eller en arv er, så er det ikke sikkert, at den passer ind i et samspil med kirkens øvrige interiør.

Det er derfor vigtigt, at et menighedsråd ikke lader "stå til" i ren taknemlighed, men er bevidst om sit ansvar for kirkens udsmykning og interiør. Det kan derfor tilrådes at søge konsulentbistand som omtalt i kapitel 2, afsnit 2.1.6, og kapitel 4, afsnit 4.2.3.

Et menighedsråd må ikke påtage sig rettlige forpligtelser i forbindelse med en gave eller arv og kan derfor ikke vedgå arv og gæld i et dødsbo.

BILAG 1

LOV OM FOLKEKIRKENS KIRKEBYGNINGER OG KIRKEGÅRDE

Kirkeministeriets lovbekendtgørelse nr. 454 af 11. juni 1992 med ændringer af 1994 og 1996 indarbejdet.

Herved bekendtgøres lov nr. 268 af 22. maj 1986 om folkekirkens kirkebygninger og kirkegårde som ændret ved lov nr. 287 af 29. april 1992.

KAPITEL I Formål

§ 1 Denne lov har til formål

1. at virke til, at folkekirkens kirkebygninger danner den bedst mulige ramme om menighedens gudstjenester, de kirkelige handlinger og andre kirkelige aktiviteter,
2. at sørge for, at der er tilstrækkelig plads til begravelser på folkekirkens kirkegårde, og at disse fungerer som værdige og vel vedligeholdte begravelsespladser, og
3. at sikre, at der ikke sker en forringelse af de kulturværdier, der er knyttet til kirkebygninger og kirkegårde.

KAPITEL II Kirkebygninger

§ 2 Opførelse af kirker og nedbrydning af kirker skal godkendes af kirkeministeren.

Stk. 2. Forinden en ny kirke indvies, skal der afholdes et afleverings-syn efter regler, der fastsættes af kirkeministeren.

Stk. 3. Udvidelse, ombygning og ændring af kirkebygninger skal godkendes af stiftsøvrigheden.

§ 3 Menighedsrådet sørger for vedligeholdelse af kirken og dens inventar og udsmykning.

Stk. 2. Nærmere regler herom samt om nyanskaffelse af inventar m.v. fastsættes af kirkeministeren.

§ 4 Restaurering af kalkmalerier må kun ske i henhold til et forslag, der er tilvejebragt gennem Nationalmuseet og godkendt af stiftsøvrigheden.

Stk. 2. Fremkommer der hidtil ukendte kalkmalerier, skal dette straks indberettes til Nationalmuseet.

§ 5 Kirkeministeren kan fastsætte bestemmelser om forsikring af kirkebygninger, deres inventar og andet løsøre.

§ 6 Kister, som findes i kirken, herunder i gravkapeller eller i gravkældre, må kun fjernes og nedsættes på kirkegården, hvis stiftsøvrigheden tillader det. Om fornødent skal de pårørende gennem Statstidende opfordres med 12 ugers varsel til at fremkomme med eventuelle indsigelser.

§ 7 Ved enhver kirke skal der være en af provsten autoriseret protokol. Nærmere regler om protokollens førelse fastsættes af kirkeministeren.

§ 8 De kgl. bygningsinspektører, Nationalmuseet og Akademiet for de skønne Kunster yder Kirkeministeriet og stiftsøvrighederne sagkyndig bistand i forhold, der vedrører kirker og kirkegårde.

Stk. 2. Kirkeministeren kan udpege særligt sagkyndige til at rådgive i spørgsmål om varmeanlæg, orgler, klokker og andre forhold, hvor vejledning skønnes ønskelig.

KAPITEL III Kirkegårde

§ 9 Menighedsrådet sørger for, at kirkegården vedligeholdes, og at der er tilstrækkelig begravelsesplads for sognets beboere.

Stk. 2. Regler om anlæggelse, udvidelse, nedlæggelse, indhegning, indretning, beplantning og vedligeholdelse af kirkegårde samt om opførelse, ombygning, nedrivning og istandsættelse af bygninger til brug for kirken eller kirkegården fastsættes af kirkeministeren.

Stk. 3. Offentlig vej eller gangsti må ikke anlægges over kirkegården.

Stk. 4. En kirkegård skal indvies, inden den tages i brug.

§ 10 Jord til kirkegårdens udvidelse eller til anlæg af nye kirkegårde eller hjælpekirkegårde, herunder også anlæg af kirkegårde for valgmenigheder med egen kirke, samt arealer til parkering, adgangsveje m.v. kan erhverves ved ekspropriation, der anordnes af kirkeministeren efter de i forordning af 23. april 1845 givne regler.

§ 11 (Ophævet).

§ 12 Ved enhver kirkegård skal der være en af provstiudvalget godkendt vedtægt for orden på kirkegården og dennes benyttelse, en af provsten autoriseret kirkegårdsprotokol samt et kort over kirkegården.

Stk. 2. Vedtægten skal blandt andet indeholde bestemmelser om gravstedernes størrelse og om fredningstidens længde samt takstbestemmelser vedrørende erhvervelse, fornyelse og vedligeholdelse af gravsteder.

Stk. 3. Ved godkendelsen af vedtægter skal provstiudvalget sikre ensartede takster inden for samme ligningsområde, medmindre særlige forhold gør sig gældende.

Stk. 4. Provstiudvalget sender genpart af vedtægter og vedtægtsændringer til stiftsøvrigheden samtidig med godkendelsen.

§ 13 Fredningstiden er den periode, i hvilken et gravsted ikke kan nedlægges, jf. § 17, stk. 1.

Stk. 2. Fredningstiden for et gravsted er mindst 20 år, men kan i vedtægten fastsættes til en længere periode. For børnegrave kan der i vedtægten fastsættes en kortere fredningstid. For nedgravede askeurner er fredningstiden mindst 10 år.

§ 14 Sognets beboere har ret til at blive begravet på kirkegården i det

sogn, hvor de bor. For personer, der ikke tilhører folkekirken, gælder dette dog ikke, hvis der i sognet findes en kommunal begravelsesplads eller en begravelsesplads for det trossamfund, som de tilhører.

Stk. 2. Udensognsboende, der enten har ægtefælle, forældre eller børn begravet på kirkegården, eller som på særlig måde har været knyttet til sognet, ligestilles med indensognsboende.

Stk. 3. Hvor pladsforholdene tillader det, kan det i vedtægten bestemmes, at også andre udensognsboende end de i stk. 2 nævnte skal have adgang til at blive begravet på kirkegården.

§ 15 Retten til udlægning af et gravsted i medfør af § 14, stk. 1 og stk. 2, omfatter erhvervelse af brugsret for en fredningsperiode til et gravsted med en gravplads, hvis der er efterlevende ægtefælle dog med to gravpladser. Dette gælder også i tilfælde, hvor der uden vederlag udlægges gravsted for en ubemidlet afdød, jf. § 16.

Stk. 2. Det kan i vedtægten bestemmes, at der mod betaling kan erhverves brugsret til et gravsted for mere end en fredningsperiode, og at et gravsted mod betaling kan udlægges med flere pladser end nævnt i stk. 1.

§ 16 Der skal altid være adgang for ubemidlede til at få et gravsted udlagt uden vederlag. Sådanne gravsteder må ikke henlægges til en særlig afdeling på kirkegården.

§ 17 Et gravsted kan ikke nedlægges, forinden fredningstiden efter den seneste begravelse i gravstedet er udløbet.

Stk. 2. Hvis den, der har brugsret til et gravsted, ikke sørger for, at det holdes i sømmelig stand, kan det ryddes og besås med græs eller gruslægges i resten af den periode, for hvilken brugsretten er erhvervet (brugsperioden), jf. dog § 18. Gravminder skal dog opbevares indtil brugsperiodens udløb.

Stk. 3. Når brugsretten til et gravsted udløber, kan den kræves for-

nyet mod betaling af et i vedtægten herfor fastsat vederlag, jf. dog § 18.

§ 18 Til gennemførelse af en af provstiudvalget godkendt reguleringsplan for kirkegården kan et gravsted inddrages helt eller delvis, når fredningstiden efter den seneste begravelse er udløbet.

Stk. 2. Retten til at foretage yderligere begravelse i et gravsted, der er omfattet af en godkendt reguleringsplan, ophører, når der er forløbet en fredningsperiode efter den senest forud for planens godkendelse foretagne begravelse, uanset om brugsretten til gravstedet måtte være erhvervet for et længere tidsrum.

§ 19 (Ophævet).

KAPITEL IV Registrering af gravminder

§ 20 Gravminder, der bevarer mindet om fortjenstfulde mænd og kvinder, eller som i øvrigt af kunstneriske, kulturhistoriske eller andre grunde må anses for særlig bevaringsværdige, skal registreres.

§ 21 Registreringen foretages særskilt for hver kirkegård af det i § 26 nævnte syn.

Stk. 2. Til brug ved registreringen udarbejder menighedsrådet og en af vedkommende museumsråd udpeget sagkyndig et forslag, der fremsendes til provsten.

Stk. 3. For kirkegårde, der ikke er undergivet syn i henhold til § 26, foretages registreringen af Nationalmuseet. Det stedlige museum medvirker ved registreringen efter aftale med Nationalmuseet. Registreringen sker i samarbejde med kirkegårdsbestyrelsen. Nationalmuseets afgørelse kan påklages til kirkeministeren.

Stk. 4. Kirkeministeren fastsætter nærmere regler om registreringen.

§ 22 Menighedsrådet eller kirkegårdsbestyrelsen, jf. § 21, stk. 3, må ikke

fjerne registrerede gravminder fra kirkegården.

Stk. 2. Kirkeministeren kan tillade, at registrerede gravminder anbringes andre steder end på kirkegården.

KAPITEL V Tilsyn

§ 23 Menighedsrådet har det daglige tilsyn med kirken og kirkegården.

§ 24 Hvert år inden 1. oktober skal menighedsrådet sammen med en bygningskyndig foretage syn over kirken og kirkegården.

§ 25 Om synsforretningen foretages tilførsel til kirkens protokol. En udskrift af denne indsendes til provstiudvalget, der afgør, hvad der videre skal foretages.

§ 26 Provsten og en bygningskyndig person, der er valgt af provstiudvalget, deltager med ikke over 3 års mellemrum i det syn, der er nævnt i § 24. Dette ledes da af provsten, der fastsætter datoen for synet og indkalder menighedsrådet til deltagelse i synet. Forretningen indføres i en for hele provstiet fælles synsprotokol og i kirkens protokol. Provsten sender en udskrift af forretningen til provstiudvalget, der afgør, hvad der videre skal foretages.

§ 27 Kirkeministeren fastsætter nærmere regler om afholdelse af de i §§ 24-26 nævnte synsforretninger.

§ 28 Provstiudvalget fastsætter en frist for afhjælpning af de mangler, der er udsat ved synet.

Stk. 2. Provsten kan foranledige, at udførelsen af synsudsatte arbejder kontrolleres ved et ekstraordinært syn, jf. § 31.

§ 29 Inden en måned efter, at menighedsrådet har modtaget meddelelse

om provstiudvalgets afgørelse i henhold til §§ 25 og 26, dog senest inden udløbet af den af provstiudvalget fastsatte frist for manglernes afhjælpning, kan afgørelsen af menighedsrådet indbringes for stiftsøvrigheden.

§ 30 Spørgsmålet om, hvorvidt der i henhold til synsforretningen er pålagt kirken noget, som ikke lovligt kan pålægges den, kan af menighedsrådet indbringes for domstolene ved sagsanlæg inden to måneder efter, at menighedsrådet har modtaget meddelelse om afgørelsen.

§ 31 Kirkeministeren, stiftsøvrigheden eller provsten kan foranledige, at der afholdes et ekstraordinært syn efter reglerne i § 26.

§ 32 Bestemmelser om ydelse af vederlag, diæter og befordringsgodtgørelse til deltagere i synsforretninger fastsættes af kirkeministeren.

KAPITEL VI Særligt tilsyn

§ 33 Kirkeministeren kan bestemme, at særlige bevaringsværdige kirkebygninger henlægges under et særligt kirkesyn bestående af 3 af ministeren udpegede personer med arkitektonisk og arkæologisk sagkundskab.

§ 34 Særligt kirkesyn afholdes med et eller flere års mellemrum efter kirkeministerens bestemmelse.

§ 35 Tilsynet omfatter navnlig kirkebygningen som bygningsmindesmærke, kirkens umiddelbare omgivelser samt løsøre og andet tilbehør af kunstnerisk, historisk eller arkæologisk interesse.

§ 36 Provstesynet og en eller flere repræsentanter for menighedsrådet skal være til stede ved disse synsforretninger, men deltager ikke i kirkesynets afgørelser.

Stk. 2. Forretningen indføres i det særlige kirkesyns protokol,

provstiets synsprotokol og kirkens protokol.

Stk. 3. En udskrift af det særlige kirkesyns protokol sendes til stifts-
øvrigheden, der afgør, hvad der videre skal foretages.

§ 37 Ved hovedstandsættelse eller større udvidelse af en kirke kan kirke-
ministeren nedsætte et særligt syn bestående af 3 sagkyndige personer.
Synets beføjelser fastsættes af kirkeministeren i hvert enkelt tilfælde.

§ 38 (Ophævet).

KAPITEL VII Udgifternes afholdelse (Ophævet).

KAPITEL VIII Ikke-selvejende kirker

§ 41 Opgaver og beføjelser, der ved denne lov er henlagt til menigheds-
rådet, varetages ved kirker, der ikke er selvejende, af den, der ejer kirken,
eller den, der ejer afløsningssummen for kirketienden. (som ændret i 1994)

§ 42 Det udvalg, der er nævnt i § 22 i lov om menighedsråd, skal være til
stede ved syn over kirken og kirkegården, jf. § 24, § 26 og § 33.

§§ 43-44 (Ophævet).

KAPITEL IX Særlige bestemmelser

§ 45 Loven gælder for valgmenigheders kirker og kirkegårde med de fra-
vigelser, som måtte blive fastsat af kirkeministeren.

§ 46 På kirkegårde, som bestyres af et særligt begravelsesvæsen i henhold
til tilladelse fra kirkeministeren efter de særlige regler herom, kommer
loven til anvendelse med de fravigelser, der indeholdes i den for disse
kirkegårdes bestyrelse af kirkeministeren stadfæstede vedtægt.

§ 47 En kirkegårdsbestyrelse kan ikke modsætte sig, at krigsdøde begravnes på kirkegården, såfremt der er disponibel gravplads. Er dette ikke tilfældet, kan det fornødne areal tilvejebringes ved ekspropriation. Beslutningen herom træffes af kommunalbestyrelsen efter indhentet erklæring fra embedslægen.

KAPITEL X Klageadgang

§ 47 a. Kirkeministeren fastsætter nærmere regler om klageadgang.

KAPITEL XI Ikrafttrædelse m.m.

§ 48 Loven træder i kraft den 1. juli 1986.

Stk. 2. Samtidig ophæves:

1. lov nr. 103 af 8. maj 1908 om sognekirkers udvidelse,
2. lov om vedligeholdelse af kirker og kirkegårde m.v., jf. lovbekendtgørelse nr. 455 af 23. september 1947,
3. kongelig anordning nr. 136 af 11. april 1953 om vedligeholdelse af og tilsyn med kirkebygninger m.v.,
4. kongelig anordning nr. 143 af 20. april 1953 om kirkegårde.

§ 49 Loven gælder ikke for Færøerne og Grønland.

Stk. 2. Loven kan ved kgl. anordning sættes i kraft på Færøerne med de afvigelser, som de særlige færøske forhold tilsiger. (stk. 2 indsat i 1996).

BEKENDTGØRELSE OM FOLKEKIRKENS KIRKEBYGNINGER OG KIRKEGÅRDE

BILAG 2

Kirkeministeriets bekendtgørelse nr. 527 af 19. juni 1992 med ændring pr. 1. april 1993 indarbejdet.

I medfør af §§ 2, stk. 2, 3, stk. 2, 7, 9, stk. 2, 21, stk. 4, 27 og 47 a i lov om folkekirkens kirkebygninger og kirkegårde, jf. lovbekendtgørelse nr. 454 af 11. juni 1992, samt § 21, stk. 3, i lov om folkekirkens økonomi, jf. lovbekendtgørelse nr. 455 af 11. juni 1992, fastsættes herved følgende bestemmelser:

KAPITEL 1 Kirkebygninger

Afleveringssyn

§ 1 Afleveringssyn, jf. lovens § 2, stk. 2, afholdes af provsten og en af Kirkeministeriet udpeget sagkyndig arkitekt.

Stk. 2. Ved synet skal det påses, at kirken er opført i overensstemmelse med det godkendte forslag og forsynet med det nødvendige til afholdelse af gudstjenester og foretagelse af kirkelige handlinger.

Stk. 3. Meddelelse om tidspunktet for synets afholdelse sendes til menighedsrådet. Menighedsrådet kan indbringe afgørelser i forbindelse med synet for kirkeministeren.

Stk. 4. Udgifter i forbindelse med synets afholdelse udredes af kirkekassen.

Istandsættelse af kirkebygninger

§ 2 Istandsættelse af kirkebygninger, der er over 100 år gamle eller er undergivet særligt tilsyn i henhold til lovens kapitel VI, skal godkendes af stiftsøvrigheden.

Inventar og tilbehør

§ 3 Ændring eller istandsættelse af inventar, der er over 100 år gammelt, må kun ske i henhold til et forslag, der er tilvejebragt gennem Nationalmuseet og godkendt af stiftsøvrigheden.

§ 4 Forslag til anskaffelse, ændring eller istandsættelse af alter, døbefont, prædikestol, varmeanlæg, tårnure, orgler eller klokker, med undtagelse af mindre, flytbare orgler og automatiske ringeanlæg, skal godkendes af stiftsøvrigheden.

§ 5 Menighedsrådet træffer bestemmelse om anskaffelse, ændring eller istandsættelse af inventar og installationer, der ikke er omfattet af bestemmelserne i §§ 3-4.

§ 6 Inventar, som ikke længere anvendes i kirken, må ikke fjernes fra denne uden samtykke fra det i lovens § 26 nævnte syn. Fjernelse af inventar og prydelser af kunstnerisk eller historisk værdi kan dog ikke ske uden tilladelse fra stiftsøvrigheden.

§ 7 Menighedsrådet sørger for, at der i kirken er

1. kalk, disk, særkalke, alterkande, æske til oblater, dåbsfad og dåbskande,
2. bibel, alterbog og ritualbog,
3. koralbøger samt bøger med præ- og postludier til brug for organisten,
4. et passende antal salmebøger,
5. bekendtgørelsesbog og
6. indsamlingsbøsser.

Stk. 2. På alteret skal der være 2 lysestager til levende lys.

Stk. 3. Til brug ved sygeberrettelser skal der for hver af et pastorats faste præster være en lille kalk og disk med tilhørende oblatæske og vinbeholder.

§ 8 Alterkarrene skal opbevares forsvarligt. Hvis de opbevares i kirken, skal det ske i et brand- og dirkefrit skab.

§ 9 Kirken skal have en protokol, jf. lovens § 7.

Stk. 2. Protokollen skal indeholde:

1. En udførlig beskrivelse af kirken og kirkegården med oplysninger om ejendoms- og bestyrelsesforhold,
2. en fortegnelse over kirkens løsøre og andet tilbehør,
3. en fortegnelse over kirkens faste ejendomme,
4. oplysning om kirkens forsikringsforhold og
5. om synsforretningerne over kirken.

§ 10 I kirken skal forefindes fornødne brandredskaber.

Kunstnerisk udsmykning

§ 11 Menighedsrådet træffer bestemmelse om anskaffelse af løse kunstgenstande til kirken.

Stk. 2. Forslag til anskaffelse af anden kunstnerisk udsmykning skal godkendes af stiftsøvrigheden.

Stk. 3. Forslag til ændring eller istandsættelse af bestående kunstnerisk udsmykning skal godkendes af stiftsøvrigheden. Er den kunstneriske udsmykning over 100 år gammel, skal forslaget tilvejebringes gennem Nationalmuseet.

Arkitektbistand

§ 12 Større arbejder ved en kirke skal projekteres og ledes af en arkitekt med grundigt kendskab til kirkebygninger.

KAPITEL 2 Kirkegårde m.v.

Erhvervelse af arealer og bygninger

§ 13 Erhvervelse af arealer og bygninger til brug for kirken eller kirkegården skal godkendes af stiftsøvrigheden.

Anlægs- og bygningsarbejder

§ 14 Anlæggelse, udvidelse og nedlæggelse af kirkegårde og parkeringspladser til brug for kirken eller kirkegården skal godkendes af stiftsøvrigheden.

§ 15 Opførelse, ombygning og nedrivning af bygninger til brug for kirken eller kirkegården skal godkendes af stiftsøvrigheden.

Stk. 2. Menighedsrådet træffer bestemmelse om istandsættelse af de bygninger, der er nævnt i stk. 1.

Indhegning

§ 16 Kirkegården skal indhegnes forsvarligt.

§ 17 Kirkegårdens indhegning og indgangspartier må ikke ændres, omsættes eller nedrives uden tilladelse fra stiftsøvrigheden.

§ 18 Kemiske midler til bekæmpelse af ukrudt må ikke anvendes på folkekirkens kirkegårde, jf. dog stk. 2.

Stk. 2. Hvor begravesvæsenet bestyres af kommunen, træffer kommunalbestyrelsen bestemmelse om brug af kemiske midler til bekæmpelse af ukrudt på kirkegårdene under iagttagelse af de regler, der er fastsat herom. Dog må sådanne midler ej heller på disse kirkegårde anvendes på diger og på digernes fod.

Kirkegårdens indretning

§ 19 Ændring og regulering af kirkegårdens indretning skal godkendes af

provstiudvalget.

Stk. 2. Træer på kirkegården må ikke fjernes uden tilladelse fra provstiudvalget.

Stk. 3. Dræning skal godkendes af provstiudvalget. Dræning kan ikke fordres udført i en større dybde end 2,2 m. Er kirken over 100 år gammel, skal omfangsdræn omkring kirken godkendes af stiftsøvrigheden.

Stk. 4. Forinden provstiudvalget træffer afgørelse i henhold til stk. 1-3, skal udtalelse indhentes fra kirkegårdskonsulenten.

§ 20 Der må ikke plantes træer eller buske på gravstederne uden kirkegårdsbestyrelsens tilladelse.

§ 21 Gravgitre og mindesmærker, som ikke i medfør af lovens kapitel IV er registreret som bevaringsværdige, kan, hvis de anses for skæmmende eller upassende, af provstiudvalget forlanges fjernet fra kirkegården.

Stk. 2. Det kan ikke fordres, at indskrifter på mindesmærker skal være affattet på dansk.

§ 22 Der kan anlægges fællesgrave til henholdsvis kister og urner, der ikke ønskes nedsat i særskilt gravsted.

Kister og urner

§ 23 Ved begravelse og ligbrænding skal liget være anbragt i kiste.

Stk. 2. Kister skal kunne stå tørt i almindelig gravdybde. Over en kiste skal der være mindst 1 m jord.

Stk. 3. Kister til begravelse må hverken helt eller delvis være fremstillet af plastic eller andet uforgængeligt materiale. Plasticindsatse og plasticposer må ikke anvendes.

Stk. 4. Krematoriets bestyrelse afgør, om kister er egnede til brænding.

§ 24 Urner af plasticmateriale eller andet langsomt forgængeligt materiale kan kun jordfæstes på kirkegårde med tilladelse fra kirkegårdsbestyrelsen.

Stk. 2. Over en urne skal der være mindst 0,5 m jord.

Flytning af lig og urner

§ 25 Ligflytning kan kun finde sted med stiftsøvrighedens tilladelse efter indhentet erklæring fra sundhedsmyndighederne.

Stk. 2. Kirkegårdsbestyrelsen kan tillade flytning af nedgravede askeurner.

Stk. 3. Opgravede ligrester skal nedgraves samlet på samme eller anden kirkegård.

Kirkegårdsprotokol m.m.

§ 26 Kirkegårdsprotokollen, jf. lovens § 12, skal føres i 2 eksemplarer, der ikke må opbevares på samme sted, og skal for hvert gravsted indeholde oplysning om:

1. gravstedets betegnelse,
2. nummer for hver enkelt gravplads i gravstedet,
3. navn, stilling, fødselsdato (personnummer) og dødsdag for de i hver enkelt gravplads begravede,
4. tidspunktet for hver enkelt begravelse/urnenedsættelse,
5. til hvem gravstedsbrev er udstedt,
6. tidspunktet for brugsperiodens udløb og
7. eventuel registrering af gravminder, jf. § 31, stk. 1, 1. punktum.

Stk. 2. I forbindelse med protokollen skal der føres et alfabetisk register over de på kirkegården begravede.

Stk. 3. Kirkegårdsprotokollen kan føres på edb. Provstens autorisation efter lovens § 12 finder sted ved, at provsten godkender edb-systemet og dets anvendelse.

§ 27 Kortet over kirkegården, jf. lovens § 12, skal udfærdiges i 2 eksem-

plarer, der ikke må opbevares samme sted, og godkendes af provstiudvalget.

Stk. 2. På kortet skal hver gravplads afmærkes med nummer.

Stk. 3. Kortet skal angive de i § 31, stk. 1, 2. punktum, nævnte gravminder.

§ 28 Protokol og kort skal forevises ved det årlige syn over kirkegården.

Stk. 2. Mindst en gang årligt skal det kontrolleres, at protokol og kort er i overensstemmelse med de faktiske forhold på kirkegården.

Miljø

§ 29 Menighedsrådet skal søge at forhindre, at kirkens og kirkegårdens nærmeste omgivelser bebygges eller bruges på skæmmende måde.

Stk. 2. Det bør så vidt muligt undgås, at der foretages sådanne ændringer i bebyggelsen og beplantningen ved kirken og på kirkegården, at skønhedsværdier, der er knyttet til samspillet mellem kirke, kirkegård og omgivelser, forringes.

Stk. 3. Ledningsmaster må ikke anbringes på kirkegården eller i dens hegn. Ledninger må ikke føres henover kirkegården.

KAPITEL 3 Registrering af gravminder

§ 30 Forslag til registrering udarbejdes på kartotekskort. Disse udfyldes af den i lovens § 21, stk. 2, omtalte sagkyndige i 2 eksemplarer, hvoraf det ene sæt gennem menighedsrådet fremsendes til provsten til brug ved registreringen, jf. lovens § 21, stk. 2, medens det andet opbevares af vedkommende museum.

§ 31 Registreringen sker ved, at synet i kirkegårdsprotokollen sætter et stempel ved det pågældende gravsted. Står gravmindet ikke på et gravsted, angives gravmindets placering på kirkegårdskortet med et stort bogstav (A, B, C, etc.), der ligeledes forsynes med stempel. Endvidere stemples

det tilsvarende kartotekskort. Efter registreringen opbevares kartoteket ved kirken.

Stk. 2. I provstiets synsprotokol og i kirkens protokol indføres en bemærkning om, at registrering har fundet sted med angivelse af antallet af registrerede gravminder.

Stk. 3. Ved udgangen af hvert år sender provsten indberetning til Kirkeministeriet om, på hvilke kirkegårde registrering har fundet sted i løbet af året.

§ 32 Den sagkyndige kan over for provstesynet gøre indsigelse mod den afgørelse, der er truffet i forbindelse med synet. Finder provstesynet ikke at kunne tage indsigelsen til følge, skal provsten forelægge spørgsmålet om registrering for kirkeministeren til afgørelse.

§ 33 For de kirkegårde, hvor registreringen foretages af Nationalmuseet, foranlediger museet, at der udarbejdes et kartotek over de bevaringsværdige gravminder, og at notering om registreringen sker ved stempning i kirkegårdsprotokollen eller på kirkegårdskortet.

Stk. 2. Ved udgangen af hvert år sender Nationalmuseet indberetning til Kirkeministeriet om, på hvilke kirkegårde registrering har fundet sted i årets løb.

KAPITEL 4 Tilsyn

Dagligt tilsyn (lovens § 23)

§ 34 Menighedsrådet har ansvaret for det daglige tilsyn med kirkebygningen, dens inventar, løsøre og tilbehør samt med kirkegården og bygninger til brug for kirken og kirkegården.

Årligt syn (lovens § 24)

§ 35 Menighedsrådet udpeger den bygningskyndige, der skal deltage i synet, og underretter provstiudvalget herom.

§ 36 Synet skal foretages omhyggeligt og omfatte:

1. kirkebygningens ydre,
2. kirkebygningens indre, herunder lofts- og tårnrum,
3. kirkens inventar og tilbehør. Tilbehør, som opbevares uden for kirken, skal være til stede ved synet,
4. kirkens forsikringsforhold,
5. kirkegården med tilbehør og bygninger til brug for kirken og kirkegården.

Stk. 2. Ved synet skal det påses, at mangler, der er konstateret ved tidligere syn, er afhjulpnet. Er dette ikke sket, må grunden hertil oplyses, og en ny frist for afhjælpningen fastsættes.

Stk. 3. Ved synsforretningen træffes bestemmelse om, hvilke nye arbejder og foranstaltninger, der skal udføres for at bringe kirken i forsvarlig stand. Der skal sættes en frist for manglernes afhjælpning.

§ 37 Synsforretningen ledes af menighedsrådets formand.

Stk. 2. Synsforretningen indføres i kirkens protokol. Enhver af deltagerne har ret til at få tilført sine bemærkninger til protokollen.

Stk. 3. Menighedsrådets formand underskriver protokollen og indsender inden 14 dage til provstiudvalget en fuldstændig udskrift af, hvad der er tilført om synsforretningen.

Provstesyn (lovens § 26)

§ 38 I det år, hvor der afholdes syn, må spækning og kalkning ikke finde sted, før synet har været afholdt.

§ 39 Menighedsrådet indkalder den bygningskyndige, der er nævnt i § 35, til synet.

§ 40 Kirkens protokol og forsikringsdokumenter skal være fremlagt ved synet.

Stk. 2. Enhver af deltagerne i synet har ret til at få sine bemærkninger protokolleret.

KAPITEL 5 Tilsynet med ikke-selvejende kirker

Dagligt tilsyn

§ 41 Kirkens ejer har det daglige tilsyn med kirkebygningen m.v.

Årligt syn

§ 42 Synet foretages af kirkens ejer sammen med en bygningskyndig, som ejeren har udpeget.

Stk. 2. Det udvalg, der er nævnt i § 22 i lov om menighedsråd, deltager i det årlige syn af kirken og kirkegården. Kirkens ejer sender meddelelse til menighedsrådet om tidspunktet for synsforretningens afholdelse.

§ 43 Synsforretningen skal indføres såvel i kirkens protokol som i menighedsrådets beslutningsprotokol.

Stk. 2. Tilførslen til kirkens protokol underskrives af kirkens ejer og af en af menighedsrådets repræsentanter.

Stk. 3. Kirkens ejer indsender snarest muligt udskrift af forretningen til provstiudvalget.

Provstesyn

§ 44 Den bygningskyndige, der er nævnt i § 42, stk. 1, og det udvalg, der er nævnt i § 22 i lov om menighedsråd, skal være til stede ved synet.

Stk. 2. Synsforretningen indføres i kirkens protokol, menighedsrådets beslutningsprotokol og provstiets synsprotokol. Provsten underskriver alle tilførsler.

KAPITEL 6 Særlige bestemmelser

§ 45 Forud for ekspropriation i henhold til lovens § 47 skal det sikres, at anvendelse af arealet til kirkegård ikke vil medføre beskadigelse af grund-

vandet. Ved bedømmelsen af arealets egnethed skal embedslægen så vidt muligt søge bistand hos amtsrådet.

KAPITEL 7 Klage- og ikrafttrædelsesbestemmelser

§ 46 Menighedsrådenes afgørelser efter § 14, stk. 2, og 17, stk. 2, i lov om folkekirkens kirkebygninger og kirkegårde samt §§ 20, 23, stk. 4, 24, stk. 1, og 25, stk. 2, i denne bekendtgørelse kan påklages til provstiudvalget.

Stk. 2. Provstiudvalgenes afgørelser efter lov om folkekirkens kirkebygninger og kirkegårde samt denne bekendtgørelse kan påklages til stiftsøvrigheden.

Stk. 3. Stiftsøvrighedernes afgørelser efter lov om folkekirkens kirkebygninger og kirkegårde samt denne bekendtgørelse kan ikke indbringes for anden administrativ myndighed.

Stk. 4. Klage skal indgives inden en måned efter, at klageren er blevet bekendt med afgørelsen. Provstiudvalget og stiftsøvrigheden kan se bort fra fristen, når der er særlig grund hertil.

§ 47 Bekendtgørelsen træder i kraft den 1. juli 1992.

Stk. 2. Bekendtgørelse nr. 389 af 20. juni 1986 om folkekirkens kirkebygninger og kirkegårde ophæves.

FORTEGNELSE OVER KONSULENTER

Denne fortegnelse omfatter konsulenterne ved vejledningens trykning i foråret 2001. En opdateret fortegnelse over konsulenterne kan findes på Kirkeministeriets hjemmeside på internettet: www.km.dk

Kgl. bygningsinspektører:

Inspektorat 1: Dele af Københavns og Frederiksberg kommuner samt dele af Københavns Amt.

Kgl. bygningsinspektør, arkitekt maa
Jens Fredslund
Erik Møllers Tegnestue A/S
Indiavej 1, Sdr. Frihavn
2100 København Ø
Tlf.: 35 43 96 90
Fax: 35 43 97 90

Inspektorat 2: Dele af Københavns og Frederiksberg Kommuner samt dele af Roskilde og Københavns amter; Frederiksborg amt og Bornholms amt.

Kgl. bygningsinspektør, arkitekt maa
Johan Fogh
Fogh & Følner Arkitektfirma ApS
Kulsviervej 150
2800 Lyngby
Tlf.: 45 93 40 20
Fax: 45 93 40 10

Inspektorat 3: Dele af Københavns kommune.

Kgl. bygningsinspektør, arkitekt maa
David Bretton-Meyer
David Bretton-Meyers Tegnestue
Søholm Park 1
2900 Hellerup
Tlf.: 39 40 18 40
Fax: 39 47 80 01

Inspektorat 4: Vestsjællands,
Storstrøms og Fyns amter samt
dele af Roskilde amt.

Kgl. bygningsinspektør, arkitekt
Karsten Rønnow

Karsten Rønnows Tegnestue

Jernbanevej 18

4300 Holbæk

Tlf.: 59 44 32 00

Fax: 59 44 30 50

Inspektorat 5: Viborg, Nord-
jyllands og Ringkøbing amter
samt Århus, Vejle, Ribe og

Sønderjyllands amter.

Kgl. bygningsinspektør, professor
Niels Vium

Arkitektfirmaet Kjær og Richter A/S

Mejlgade 7

Postboks 7

8000 Århus C

Tlf.: 86 13 06 33

Fax: 86 13 05 33

Nationalmuseet

Middelalder- og renaissance-
enheden

Frederiksholms Kanal 12

1220 København K.

Tlf. 33 13 44 11

Akademiraadet

Udvalget for Kirkekunst

Charlottenborg

Kongens Nytorv 1

1050 København K

Varmekonsulent

Professor, civilingeniør Vagn

Korsgaard

Stengaardsminde

Donsevej 3

2970 Hørsholm

Tlf. 48 28 01 04

Orgelkonsulent

Organist H. Hildebrandt-Nielsen

Frederiksdal Allé 15 A

7800 Skive

Tlf. 97 52 15 14

Klokkekonsulent

Organist Erik Kure

Kingosvej 19, Hornborg

8762 Flemming

Tlf. 75 27 01 50 - Arb. 75 82 41

39 - Fax 75 82 41 36

Helle Kersting

Skovgade 14 A

6760 Ribe

Tlf. 75 42 38 73

Konsulent vedr. akustiske
forhold i kirker
Civilingeniør Dan Popescu
Skodsborgparken 38, V
2942 Skodsborg
Tlf. 42 80 29 04

Teleslyngeanlæg
Øst for Storebælt:
Præst for hørehæmmede
Peter Hansen
Sprogøvej 19, 3. th.
2000 Frederiksberg
Tlf. 38 33 11 61

Vest for Storebælt:
Præst for hørehæmmede
Jan Grønborg Eriksen
Kancellivej 5, Bolbro
5200 Odense SV
Tlf. 65 92 30 33

Hele landet:
Landsforeningen for Bedre Hørelse
Kløverprisvej 10 B
2650 Hvidovre
Tlf. 36 75 42 00

Skibsmodeller
Handels- og Søfartsmuseet
på Kronborg
3000 Helsingør
Tlf. 49 21 06 85

Kirkegårdsconsulenter
København og Helsingør stifter:
Landskabsarkitekt Torben
Michelsen
Krøjerup Overdrev 12
4180 Sorø
Tlf. 53 63 16 53

Roskilde stift:
Landskabsarkitekt Susanne
Guldager
Gammel Kalkbrænderi Vej 15 B, 4.
th.
2100 København Ø
Tlf. 35 42 40 02

Lolland-Falsters stift:
Landskabsarkitekt Charlotte
Skibsted
Løjesøvej 13
3670 Veksø
Tlf. 42 17 02 16

Fyens stift:

Arkitekt Erik Heeser Nielsen
Odensevej 481
5300 Kerteminde
Tlf. 65 39 13 20

Aalborg stift:

Landskabsarkitekt Mogens B.
Andersen
Vibevej 6
9000 Aalborg
Tlf. 98 16 59 64

Viborg stift:

Landskabsarkitekt Gunver Vester-
gaard
Balsgårdhøjvej 4
8410 Rønde
Tlf. 86 37 31 99

Århus stift:

Anne Marie Møller
c/o Valdemar Carlsens
Tegnestue ApS
Sct. Pouls Kirkeplads 9 B, 2
8000 Århus C
Tlf. 86 12 16 66

Ribe stift:

Landskabsarkitekt Mette Faurskov
c/o Valdemar Carlsens
Tegnestue ApS
Sct. Pouls Kirkeplads 9 B II
8000 Århus C
Tlf. 86 12 16 66

Haderslev stift:

Landskabsarkitekt m.a.a., m.d.l.
Preben Skaarup
Graven 3
8000 Århus C
Tlf. 86 13 56 77

STIKORDSREGISTER

A		kirkebyggeri	31
Akademiet for de Skønne		kirkegårde	37
Kunster	47	kirker	16
Akademiraadet, udv. for		Arkæologiske	
kirkekunst	47	forekomster	17;37;42
Alter	33	Arv	67
Alterbog	21	Automatisk ringeanlæg	19;34
Alterdisk	21	B	
Alterkalk	21	Begravelse,	
Alterkande	21	udensogsboendes ret	60
Alterstager	21	Bekendtgørelsesbog	21
Andre bygninger		Belysning	
dagligt tilsyn og		af kirker	23
vedligeholdelse	24	anskaffelse	17
fredede	25	i kirker	17
istandsættelse	25	istandsættelse	17
køb og salg	40	på kirkegård	23
nedrivning	41	ændring	17
ombygning	41	Bevægelseshæmmede	15;24
opførelse	41	Bibelen	21
Anlæggelse		Bly	17;32
kirkegård	36	Brand	
parkeringspladser	41	redskaber til bekæmpelse	21
Antenner	20	vejledning om sikring	22
Arbejdsmiljø	16;25	Budgetmæssig dækning	66
Arealer, køb og salg	40	Bygninger, køb og salg	40
Arkitektbistand	44	D	
andre bygninger	25	Dagligt tilsyn	55
de kgl. bygningsinspektører	46	Diæter ved synsforretninger	58
inventar	19	Domstole	64
istandsættelse	16;32		

Dræning		Gravsteder, beplantning	61
kirkegård	37	H	
omkring en kirke	36	Handels- og Søfartsmuseet	52
Døbefont	33	Højttaleranlæg	19
Dåbsfad	21	Højttalerkonsulent	51
Dåbskande	21	Hørehæmmede	19
E		landsdelspræster	51
Ekspropriation	41	I	
F		Indhegning af kirkegård	38
Fast ejendom, køb og salg	40	Indsamlingsbøsser	21
Finansiering	65	Installationer	
Fjernelse		anskaffelse	17
af inventar	35	istandsættelse	19
af træer	37	Inventar	
Flytning		anskaffelse	17
kister	40	fjernelse	35
kister i kirken	35	gammelt	33
urner	62	istandsættelse	17
Formål, lovens	9	Istandsættelse	
Forsikringsordning	32	alter	33
Fredede bygninger	25	andre bygninger	25
Fredninger		arkitektbistand	16;25;32
kirkers omgivelser	26	belysning	17
provst Exner-fredninger	26	døbefont	33
G		gammelt inventar	33
Gaver	67	inventar	19
Gravminder		kalkmalerier	33
bevaringsværdige	24	kirker	16
kort over kirkegården	39	kirker, der er ældre	
registrering	24	end 100 år	32
statstilskud	67	kirkesølv	21

klokker	33	fjernelse af træer	37
prædikestol	33	fælles for flere sogne	22
tårnur	33	gange	23
udsmykning	19	indhegning	38
varmeanlæg	33	indretning	37
K		kort	39
Kalkmalerier	33	nedlæggelse	36
Kapel		protokol	39
dagligt tilsyn og		stengærder	38
vedligeholdelse	24	udvidelse	36
nedrivning	41	vedtægt	23;39
nybyggeri	41	Kirkegårdskonsulenter	50
ombygning	41	Kirkegårdsprotokol	39
Kasseorgel	18	Kirkegårdsvedtægt	23;39
Kirke		Kirkens omgivelser	25
dagligt tilsyn og		Kirkeskibe	17
vedligeholdelse	14	Kirkesølv	
istandsættelse	16	istandsættelse	21
istandsættelse af gammel		Kirkevæрге	15;23;55
kirke	32	Kisteorgel	18
nedlæggelse	31	Kister, flytning af	40
ombygning	32	Kister i kirken	35
opførelse	31	Klage	
udvidelse	32	bepantning på gravsteder	61
Kirkebyggeri	31	brænding af kister	61
Kirkegård		efter provstesyn	57
anlæggelse	36	flytning af urner	62
belysning	23	jordfæstelse af urner	62
dagligt tilsyn og		over menighedsråds	
vedligeholdelse	22	afgørelser	60
dræning	37	over provstiudvalgs	

afgørelser	62	Nedlæggelse	
ret til begravelse	60	kirke	31
rydning af gravsteder	61	kirkegård	36
Klagefrist	64	Nedrivning	
Klagemuligheder	59	andre bygninger	41
Klokkekonsulent	49	kirke	31
Klokker		Nybyggeri	
anskaffelse	33	andre bygninger	41
istandsættelse	33	kirke	31
Kongelige bygningsinspektører	46	O	
Konsulentbistand	45	Oblatæske	21
Kontor		Ombygning	
dagligt tilsyn og		andre bygninger	41
vedligeholdelse	24	kirke	32
nedrivning	41	Omfangsdræn	36
nybyggeri	41	Omgivelser	
ombygning	41	fredning	26
Koralbøger	21	kirkens og kirkegårdens	25
Kort over kirkegård	39	Opførelse	
Krematorier	40	andre bygninger	41
Kunstgenstande, løse	18	kirke	31
Kunstnerisk udsmykning	34	Orgel	
Køb af bygninger og arealer	40	anskaffelse	33
L		elektronisk	18
Landsforeningen for		istandsættelse	33
Bedre Hørelse	51	mindre, flytbart	18
Landskabsarkitekt	45	Orgelkonsulent	49
Lån af stiftsmidler	66	P	
N		Parkeringspladser	41
Nationalmuseet	46	Plantning på gravsteder, klage	61
Naturklagenævnet	27	Protokol	

kirkegårdens	39	istandsættelse	19
kirkens	56	Tekstiler	17
Provstesyn	57	Teleslyngeanlæg	19
Prædikestol	33	Teleslyngekonsulent	51
R		Tilsyn	53
Redskabshus		dagligt	55
dagligt tilsyn og		provstesyn	57
vedligeholdelse	24	årligt syn	56
Registrering af gravminder	24	Træer på kirkegård	37
Ringeanlæg, automatisk	19;34	Tyveri	
Ritualbog	21	vejledning om sikring	22
Rydning af gravsteder, klage	61	Tæpper	17
S		Tårnur	33
Sagkyndig bistand	43	U	
Salmebøger	21	Udsmykning	
Sognegård		anskaffelse	17; 34
dagligt tilsyn og		istandsættelse	19
vedligeholdelse	24	Udvalg for kirke og	
nybyggeri	41	kirkegård	15;23;55
ombygning	41	Udvidelse	
Statstilskud	67	kirke	32
Stengærder	38	kirkegård	36
Stiftsøvrighedens afgørelser	63	Ukrudtsbekæmpelse	38
Stole	11	Urner, flytning af	62
Sygeberettelsessæt	21	V	
Synsforretninger, diæter m.v.	58	Varmeanlæg	33
Særkalke	21	Varmekonsulent	48
T		Vedligeholdelse	
Takster på kirkegård	39	andre bygninger	24
Tekniske hjælpemidler		kirke	14
anskaffelse	19	kirkegård	22

Velfærdsrum	
dagligt tilsyn og vedligeholdelse	24
nedrivning	41
nybyggeri	41
ombygning	41
Å	
Årligt syn	56